

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Marion Trcol

ULOGA PROŠIRENE OBITELJI U
PROCESU RAZVODA BRAKA:
PERSPEKTIVA OBITELJSKIH
MEDIJATORA

Završni rad

Zagreb, 2026.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Poslijediplomski specijalistički studij Obiteljske medijacije

Marion Trcol

ULOGA PROŠIRENE OBITELJI U
PROCESU RAZVODA BRAKA:
PERSPEKTIVA OBITELJSKIH
MEDIJATORA

Završni rad

Mentorica: prof. dr.sc. Slavica Blažeka Kokorić

Zagreb, 2026.

ULOGA PROŠIRENE OBITELJI U PROCESU RAZVODA BRAKA: PERSPEKTIVA OBITELJSKIH MEDIJATORA

Sažetak:

Razvod braka dovodi do velikih promjena u dinamici unutar obitelji koje se reflektiraju i na odnose s članovima proširene obitelji. Članovi proširene obitelji, poput baka, djedova, stričeva i teta, tijekom razvoda braka nerijetko preuzimaju aktivnu ulogu pružajući emocionalnu i logističku podršku roditeljima i djeci, a ponekad i sudjeluju u posredovanju između sukobljenih roditelja. Obiteljski medijatori često svjedoče kako prisutnost članova proširene obitelji može imati dvojaku funkciju, s jedne strane stabilizacijsku, olakšavajući roditeljsku prilagodbu, a s druge destabilizirajuću, kada dolazi do pristranosti, konflikata ili ometanja procesa donošenja zajedničkih odluka o djeci.

Oslanjajući se na ekološku sistemsku teoriju, cilj ovog istraživanja je dobiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o ulozi proširene obitelji u procesu razvoda braka, s naglaskom na sagledavanju prednosti i teškoća koje proizlaze iz uključivanja članova proširene obitelji u proces razvoda. Povezano s ciljem istraživanja definirana su tri glavna istraživačka pitanja: (1) Kako obiteljski medijatori opisuju ulogu proširene obitelji u različitim fazama razvoda braka?, (2) Kako obiteljski medijatori opisuju ulogu proširene obitelji u medijacijskom procesu?, (3) Kako obiteljski medijatori opisuju ulogu proširene obitelji u procesu prilagodbe roditelja i djece na razvod braka?

Istraživanje se bazira na kvalitativnom istraživačkom pristupu. Podaci su prikupljeni kroz polustrukturirane intervjue sa sedam obiteljskih medijatora koji imaju višegodišnje iskustvo u radu sa supružnicima u procesu razvoda. Rezultati istraživanja pokazuju kako prema mišljenju obiteljskih medijatora članovi proširene obitelji imaju složenu i višestruku ulogu u procesu razvoda braka, obiteljske medijacije i prilagodbe roditelja i djece na nove obiteljske okolnosti. S jedne strane, pružaju emocionalnu, organizacijsku i financijsku podršku te doprinose osjećaju sigurnosti i stabilnosti, osobito kod djece. S druge strane, njihovo uključivanje može produbiti sukobe, otežati komunikaciju među roditeljima i otežati prilagodbu djece nakon razvoda.

Ključne riječi: razvod braka, članovi proširene obitelji, djeca, roditelji, obiteljska medijacija

THE ROLE OF THE EXTENDED FAMILY IN THE DIVORCE PROCESS: THE PERSPECTIVE OF FAMILY MEDIATORS

Abstract:

Divorce brings about profound changes in family dynamics, which are also reflected in relationships with members of the extended family. Extended family members, such as grandparents, uncles, and aunts, often assume active roles during divorce by providing emotional and logistical support to parents and children, and occasionally by participating in mediation between conflicted parents. Family mediators frequently observe that the involvement of extended family members can serve a dual function: on the one hand, stabilizing the situation and facilitating parental adjustment, and on the other, destabilizing the process when partiality, conflict, or interference in joint decision-making regarding children occurs.

Grounded in ecological systems theory, the aim of this study is to gain insight into family mediators' experiences and perceptions of the role of the extended family in the divorce process, with particular emphasis on understanding the advantages and challenges arising from their involvement. In line with this aim, three central research questions were formulated: (1) How do family mediators describe the role of the extended family in different phases of the divorce process? (2) How do family mediators describe the role of the extended family in the mediation process? (3) How do family mediators describe the role of the extended family in the adjustment process of parents and children to divorce?

The study is based on a qualitative research approach. Data is collected through semi-structured interviews with seven family mediators who have several years of experience working with divorcing couples. The results of the study show that, according to family mediators, extended family members play a complex and multifaceted role in the divorce process, family mediation, and the adjustment of parents and children to new family circumstances. On the one hand, they provide emotional, organizational, and financial support and contribute to a sense of security and stability, especially for children. On the other hand, their involvement can deepen conflicts, make communication between parents more difficult, and make it more difficult for children to adjust after divorce.

Keywords: divorce, extended family, children, parents, family mediation

Sadržaj:

1. UVOD	1
1.1. Obitelj - temeljna jedinica društva.....	3
1.1.1. <i>Proširena obitelj</i>	8
1.2. Razvod braka	10
1.2.1. <i>Multidimenzionalnost razvoda braka i zakonsko uređenje</i>	14
1.3. Obiteljska medijacija	17
1.3.1. <i>Utjecaj trećih osoba na proces obiteljske medijacije</i>	20
2.CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA	22
2.1. Cilj istraživanja	22
2.2. Svrha istraživanja	23
3.METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	24
3.1. Istraživački pristup i metoda prikupljanja podataka	24
3.2. Sudionici istraživanja	24
3.3. Etički aspekti istraživanja	26
3.4. Postupak provedbe istraživanja	27
3.5. Obrada podataka	28
4. REZULTATI	28
4.1. Uloga članova proširene obitelji prije i tijekom trajanja razvoda braka	29
4.2. Uloga članova proširene obitelji u medijacijskom procesu	37
4.3. Uloga članova proširene obitelji u procesu prilagodbe na razvod braka	47
5. RASPRAVA	51
6. ZAKLJUČAK	55
LITERATURA	56
PRILOZI	60
Prilog 1 Protokol s pitanjima za polustrukturirani intervju sa obiteljske medijatore	60
Prilog 2 Molba za suglasnost za provedbu istraživanja sa stručnim radnicima područnih službi Obiteljskog centra	63
Prilog 3 Obavijest o provedbi istraživanja – poziv na sudjelovanje.....	64
Prilog 4 Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju	65
Prilog 5 Tablični prikaz obrade podataka	66
Izjava o autorstvu.....	77

1. UVOD

Pomoć i podršku u okviru usluge savjetovanja sve češće traže partneri koji su donijeli odluku o razvodu braka, kod kojih je proces razvoda braka u tijeku ili kojima je potrebna pomoć u održavanju suroditeljstva nakon razvoda braka. Kao izazovan aspekt procesa razvoda ističe se dinamika odnosa sa članovima proširene obitelji. Značajan broj parova se u postupku razvoda, osim s međusobnim nesuglasticama, suočava i s dodatnim teškoćama koje proizlaze iz uključivanja članova proširene obitelji u dinamiku razvoda. U takvim okolnostima često dolazi do intenziviranja postojećih nekvalitetnih obiteljskih obrazaca komunikacije, nerazriješenih međugeneracijskih sukoba i povećane emocionalne napetosti među članovima obitelji.

Razvod braka ne predstavlja samo prekid partnerskog odnosa, već i promjenu cjelokupne obiteljske dinamike, pri čemu se mijenjaju uloge, granice i obrasci funkcioniranja svih članova obiteljskog sustava. Posljedice razvoda stoga ne zahvaćaju isključivo bivše partnere i njihovu djecu, već i širu mrežu obiteljskih odnosa koja sudjeluje u svakodnevnom životu pojedinca.

Za dublje razumijevanje obiteljske dinamike i uloge proširene obitelji u situacijama razvoda braka od velike je važnosti ekološka sistemska teorija, čiji je utemeljitelj Urie Bronfenbrenner (1979). Ekološka sistemska teorija izuzetno je korisna za razumijevanje sustava i utjecaja koji oblikuju život pojedinca, posebno unutar obiteljskog konteksta (Bronfenbrenner, 1979). Ona polazi od pretpostavke kako na razvoj pojedinca ne utječu samo njegove osobne karakteristike već je razvoj uvelike određen svakodnevnim interakcijama različitih sustava. Prema ekološkoj sistemskoj teoriji postoji pet sustava, koji su u međusobnoj interakciji. Tako na dijete utječu njegov mikrosustav, koji obuhvaća obitelj i odgojno-obrazovne ustanove, mezosustav koji podrazumijeva odnose nekoliko različitih mikrosustava, egzosustav (radno mjesto roditelja, sustav socijalne skrbi), makrosustav (kultura, zakoni) i kronosustav (vrijeme i promjene koje se događaju kroz život). Važno je napomenuti kako promjenom u nekom od sustava indirektno dolazi i do promjene u ostalim sustavima.

Razvod braka prvenstveno donosi transformaciju mikrosustava koja se očituje u promjeni strukture obitelji, a nerijetko i u drugim popratnim promjenama mjesta stanovanja, dječjeg vrtića i škole.

Na razini mezosustava može doći do promjene u suradnji između roditelja i odgojno-obrazovnih ustanova, iz razloga što konflikt među roditeljima često otežavaju zajedničko donošenje odluka o djetetovoj svakodnevici i obrazovanju. Nadalje, razvod braka donosi i promjene u egzosustavu. Uslijed razvoda braka može doći do promjene radnog statusa roditelja, što se očituje kroz smanjenje prihoda, promjene u radnom vremenu ili potrebi za dodatnim zaposlenjem. Amato (2000) iznosi kako uslijed razvoda braka majke mogu odlučiti započeti novu edukaciju ili promijeniti radno mjesto, što dovodi do promjene u egzosustavu.

U okviru makrosustava značajne su društvene norme i stavovi društva prema razvodu braka. U društvima u kojima se razvod stigmatizira i osuđuje roditelji i djeca mogu doživjeti društveni pritisak, izolaciju ili osudu, što može dodatno otežati stresno razdoblje. S druge strane, u društvima gdje je razvod društveno prihvaćen, moguće je lakše pristupiti profesionalnoj pomoći i sustavima podrške. Sve ove promjene odvijaju se u određenom vremenskom okviru koji čini kronosustav – uključuje razvojnu fazu u kojoj se dijete nalazi, trajanje i učestalost sukoba između roditelja prije i nakon razvoda i slično.

U okviru promatranja utjecaja razvoda braka na razvoj djeteta važno je istaknuti i važnu ulogu proširene obitelji. Članovi proširene obitelji, poput baka, djedova, stričeva i teta, tijekom razvoda braka nerijetko preuzimaju aktivnu ulogu u brizi za dijete, ali i u pružanju emocionalne i logističke podrške roditeljima, a ponekad i sudjeluju u posredovanju između sukobljenih roditelja (Pećnik i Klarić, 2020). Rezultati istraživanja kojeg su proveli Gürmen i suradnici (2018) pokazuju da veliki broj razvedenih roditelja percipira svoju proširenu obitelj kao važan izvor socijalne podrške, a kontakti s proširenom obitelji često su dodatno naglašeni tijekom kriznih razdoblja, kao što je razvod. Međutim, odnosi s proširenom obitelji nakon razvoda nisu uvijek jednostavni i podržavajući, već su složeni i višeslojni.

Članovi proširene obitelji osim pružanja podrške djeci i roditeljima, mogu povećati sukobe uplitanjem u roditeljske sukobe i dodatnim kompliciranjem komunikacije između bivših partnera (Quinn, 2023).

Sudionici istraživanja koje je 2023. godine provela Quinn navode kako im se javlja osjećaj obveze uključivanja članova proširene obitelji u donošenje odluka, iako priznaju da im to često otežava uspostavu roditeljske autonomije nakon razvoda.

Obiteljski medijatori, kao stručnjaci koji čine egzosustav pojedinca, često svjedoče kako prisutnost proširene obitelji može imati dvojaku funkciju – s jedne strane stabilizacijsku, olakšavajući roditeljsku prilagodbu, a s druge destabilizacijsku, kada dolazi do pristranosti, konflikata ili ometanja procesa donošenja zajedničkih odluka o djeci. Zbog navedenog, obiteljski medijatori mogu imati dilemu oko toga koliko i na koji način uključiti članove proširene obitelji u medijacijski proces, a da pritom izbjegnu eskalaciju sukoba bivših partnera, ali i osiguraju zaštitu najboljeg interesa djece. Quinn (2023) navodi kako je za izbjegavanje eskalacije sukoba važno da se jasno definiraju granice i očekivanja od članova proširenih obitelji koje se uključuje u medijacijski proces.

Ovim istraživačkim radom će se, polazeći od ekološke systemske teorije, istražiti specifična uloga proširene obitelji u razvodu braka, na mikrosustavnoj, ali i mezosustavnoj razini, s posebnim naglaskom na sagledavanju različitih iskustava obiteljskih medijatora o ovoj temi jer su upravo oni jedni od važnih stručnjaka koji su neposredno uključeni u rad s parovima u razvodu te kao takvi čine važan dio egzosustava u procesu razvoda braka. Obiteljski medijatori posjeduju specifične uvide u dinamiku obiteljskih odnosa tijekom i nakon razvoda te se njihova perspektiva može smatrati relevantnim izvorom podataka za dublje razumijevanje navedenog fenomena.

1.1. Obitelj – temeljna jedinica društva

Obitelj je temeljna društvena jedinica koja ima ključnu ulogu u oblikovanju pojedinca i društva u cjelini. Kroz povijest obitelj je bila predmet brojnih znanstvenih istraživanja unutar različitih disciplina, uključujući sociologiju, psihologiju i antropologiju. Posljedično, u literaturi se susreću različite definicije obitelji, uvjetovane raznolikošću teorijskih perspektiva i disciplina koje se njome bave.

Tako Štalekar (2010) opisuje obitelj kao primarnu društvenu zajednicu kojoj svaki pojedinac pripada od samog početka života. Unatoč različitim definicijama pojma

obitelji, većina autora suglasna je u tome da obitelj predstavlja društvenu zajednicu sa specifičnom strukturom, funkcijama i svrhom. Janković (2004) definira obitelj kao temeljnu ljudsku skupinu koja je prisutna od nastanka društva, a čiji su razvoj i prilagodba neodvojivo povezani s razvojem čovjeka i društvenih struktura.

Iako kroz povijest dolazi do promjena u oblicima i vrstama obitelji, njezine osnovne funkcije ostaju postojane. Upravo te funkcije omogućuju obitelji da odgovori na potrebe svojih članova i doprinosi stabilnosti društvene zajednice. Govoreći o funkcijama obitelji Vasta i suradnici (2004) navode kako obitelj ima višestruke i međusobno povezane funkcije koje su ključne za djetetov razvoj u svim aspektima. Autori kao jednu od temeljnih funkcija obitelji ističu emocionalnu funkciju. Emocionalna funkcija podrazumijeva da članovi unutar obitelji imaju zadovoljene potrebe za ljubavlju, sigurnošću i prihvaćanjem. U sigurnom emocionalnom prostoru djeca uče prepoznavati i izražavati emocije, razvijaju empatiju i osjećaj pripadnosti, što je preduvjet za razvoj vlastitog identiteta i emocionalne stabilnosti. Druga važna funkcija obitelji je socijalizacijska funkcija. Socijalizacijska funkcija podrazumijeva da obitelj od najranije dobi upoznaje svoje članove s društvenim normama, pravilima, vrijednostima i očekivanim i prihvatljivim ponašanjima. Kroz svakodnevnu interakciju u obitelji najmlađi članovi, djeca, uče o odgovornostima, komunikaciji i rješavanju sukoba, što im kasnije pomaže za adekvatno funkcioniranje u zajednici. Od velikog je značaja i zaštitna funkcija obitelji. Zadaća obitelji je da zaštiti svoje članove od vanjskih prijetnji te osigurati osnovne životne uvjete za zdrav razvoj svojih članova. Time se od najranije dobi kod djece razvija osjećaj sigurnosti i povjerenja u svijet. Konačno, prema spomenutim autorima obitelj ima i kognitivno-poticaјnu funkciju koja se odražava u tome da roditelji i drugi članovi obitelji stimuliraju intelektualni razvoj djeteta kroz igru, razgovor, poticanje znatiželje i podršku u obrazovanju (Vasta i sur., 2004).

O sličnim funkcijama obitelji govore i Matijević i suradnici (2016). Spomenuti autori navode kako obitelj ispunjava niz ključnih funkcija koje su međusobno povezane i dinamične. Kao jednu od osnovnih funkcija također ističu zaštitnu funkciju, koja omogućava osiguravanje fizičke i psihičke sigurnosti.

Podrazumijeva zaštitu od opasnosti, nasilja i zanemarivanja, ali i stvaranje emocionalno sigurnog okruženja u kojem se dijete može slobodno razvijati. Autori navode i reproduktivnu i odgojnu funkciju obitelji. Reproductivna i odgojna funkcija podrazumijevaju rađanje i odgoj djece. Nadalje, ističu i emocionalnu i ekonomsku funkciju kao temeljne funkcije obitelji. Ekonomska funkcija obitelji podrazumijeva zadovoljavanje osnovnih materijalnih potreba članova obitelji, a to su hrana, sigurno mjesto stanovanja, odjeća, ali i pristup obrazovanju, zdravlju i slobodnim aktivnostima. U suvremenom društvu ta funkcija obuhvaća i raspodjelu resursa te upravljanje obiteljskim budžetom.

Osim navedenih funkcija, može se reći kako obitelj ima i važnu razvojnu funkciju jer upravo unutar obitelji pojedinac stječe prva iskustva o sebi, drugima i svijetu koji ga okružuje. Način na koji članovi obitelji međusobno komuniciraju, iskazuju emocije i rješavaju konflikte značajno utječe na razvoj djetetove slike o sebi, osjećaja vlastite vrijednosti i kasnijih interpersonalnih odnosa.

Kvaliteta obiteljskih odnosa nerijetko ima dugoročniji utjecaj na razvoj pojedinca od samih materijalnih uvjeta života. Dijete koje odrasta u emocionalno toplom i podržavajućem okruženju razvija osjećaj sigurnosti i povjerenja, dok dugotrajni sukobi, emocionalna udaljenost ili nestabilni odnosi mogu ostaviti posljedice na emocionalno funkcioniranje i u odrasloj dobi.

Suvremena obitelj danas preuzima sve više uloga koje su nekada bile raspodijeljene između šire zajednice i društvenih institucija. Roditelji se suočavaju s brojnim izazovima poput usklađivanja poslovnih i obiteljskih obveza, ekonomskih pritisaka, ubrzanog načina života i povećanih očekivanja društva. Upravo zbog toga obitelj postaje prostor u kojem se od članova očekuje istovremeno pružanje emocionalne podrške, sigurnosti, odgoja i stabilnosti, što može predstavljati značajan izvor stresa za roditelje i ostale članove obitelji. Unatoč tome, obitelj i dalje ostaje primarno mjesto razvoja bliskosti, povezanosti i osjećaja pripadnosti.

Kao što je i ranije rečeno, funkcije obitelji se kroz vrijeme mogu prilagođavati suvremenim društvenim okolnostima, ali u svojoj osnovi ostaju relativno stabilne. No, način na koji se te funkcije ostvaruju uvelike ovisi o obliku i strukturi same obitelji.

Tradicionalna obitelj, sa svojom jasno definiranom hijerarhijom i podjelom uloga, predstavljala je temeljnu jedinicu društva u kojoj su te funkcije bile čvrsto normirane i podložne društvenim očekivanjima. Tradicionalna obitelj, najčešće definirana kao nuklearna obitelj, podrazumijevala je oblik obitelji u kojoj otac ima ulogu hranitelja, a majka brine o kućanstvu i djeci. Ovakav oblik obitelji bio je dominantan oblik u većini zapadnih društava tijekom 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća. Takva obitelj bila je jasno strukturirana, hijerarhijska i utemeljena na jasno podijeljenim rodnim ulogama.

Vasta i suradnici (2004) ističu da je u tradicionalnoj obitelji dijete prvenstveno podložno autoritetu roditelja, a proces socijalizacije usmjeren je na prilagodbu društvenim pravilima i hijerarhiji. Roditeljski autoritet, osobito očevo, bio je snažno izražen, dok su emocionalne potrebe djeteta bile u drugom planu u odnosu na disciplinu i poslušnost. Čudina – Obradović i Obradović (2006) opisuju kako se u tradicionalnim obiteljima najviše cijeni dugotrajan brak s djecom te kako je zadaća majke da se bavi djecom, ali ne i da bude zaposlena.

Unutar tradicionalne obitelji, međugeneracijski odnosi bili su izrazito važni, osobito u kontekstu proširene obitelji, u kojoj su pod istim krovom živjeli djedovi, bake, roditelji i djeca. Takav oblik omogućavao je snažnu emocionalnu i praktičnu potporu, ali i prenošenje znanja, vještina i vrijednosti kroz generacije. Uloga proširene obitelji bila je posebno izražena u ruralnim sredinama, gdje su zajednički rad, podjela odgovornosti i međusobna ovisnost bili temelj svakodnevnog života. Danas, unatoč promjenama u načinu života i većoj fizičkoj udaljenosti članova obitelji, važnost međugeneracijske podrške nije se izgubila. Dapače, u mnogim obiteljima bake i djedovi imaju važnu ulogu u skrbi za djecu, pružanju emocionalne podrške i održavanju obiteljske povezanosti. Istovremeno, upravo intenzivna uključenost proširene obitelji ponekad može dovesti do nejasnih granica i sukoba, osobito u kriznim situacijama poput razvoda braka ili promjena unutar obiteljske strukture. Unatoč stabilnosti koju je tradicionalna obitelj nudila, ovakav oblik obitelji se postepeno mijenja s pojavom industrijalizacije i modernizacije društva. Zapošljavanje i obrazovanje žena te druge promjene u modernim i postmodernim društvima postepeno su doveli do slabljenja tradicionalnih uloga i stvaranja novih, fleksibilnijih načina funkcioniranja suvremenih obitelji.

Tradicionalni model obitelji, temeljen na jasno definiranim rodnim ulogama i stabilnim strukturama, sve češće ustupa mjesto raznolikim obiteljskim oblicima koji bolje odgovaraju potrebama i okolnostima današnjeg života.

Vasta i suradnici (2004) kao jedan oblik suvremene obitelji prepoznaju jednoroditeljske obitelji. Jednoroditeljske obitelji su obitelji koje čine dijete i jedan roditelj. Jednoroditeljske obitelji najčešće su posljedica razvoda braka, smrti jednog roditelja ili svjesne odluke o samostalnom roditeljstvu. Osim jednoroditeljskih obitelji, autori ističu i kako suvremeni oblik obitelji prepoznaje i rekonstruirane obitelji, u kojima jedan ili oba partnera ulaze u novu zajednicu s djecom iz prethodnih odnosa. Ove obitelji odlikuju složenijim odnosima između bioloških i novih članova, što može tražiti dodatnu prilagodbu u zajedničkom životu.

Kao suvremeni oblik obitelji ističu se i izvanbračne zajednice. Izvanbračne zajednice postale su društveno prihvaćen oblik obiteljskog života, često jednak bračnom u svakodnevnoj organizaciji i ulozi roditelja (Matijević i suradnici, 2016). Česti oblik obitelji u suvremenom društvu su i obitelji bez djece, koje ne ostvaruju reproduktivnu funkciju obitelji, ali zadovoljavaju emocionalne, ekonomske i partnerske potrebe. Uz to, autori prepoznaju i proširene obitelji u suvremenom kontekstu, koje uključuju više generacija i rodbinskih veza, ali više nisu nužno vezane uz zajedničko stanovanje. Iako fizički razdvojene, ove obitelji često održavaju intenzivne međusobne kontakte i uzajamnu podršku.

Važno je naglasiti kako suvremene promjene u obiteljskim strukturama ne znače slabljenje važnosti obitelji, već promjenu načina na koji obitelj funkcionira i ostvaruje svoje uloge. Današnje obitelji često su fleksibilnije, otvorenije za pregovaranje uloga i prilagodbu potrebama svojih članova. Ipak, upravo zbog raznolikosti obiteljskih oblika i kompleksnosti odnosa, suvremene obitelji mogu biti izložene većim izazovima u održavanju stabilnosti, kvalitetne komunikacije i osjećaja povezanosti među članovima. Bez obzira na oblik obitelji, međusobno poštovanje, emocionalna podrška, kvalitetna komunikacija i osjećaj sigurnosti i dalje su temeljni čimbenici zdravog obiteljskog funkcioniranja. Upravo ti elementi omogućuju obitelji da ostane važan izvor podrške i stabilnosti pojedincu tijekom različitih životnih promjena i kriznih razdoblja.

1.1.1. Proširena obitelj

Proširena obitelj obuhvaća nekoliko generacija i različite rodbinske veze koje nadilaze uži krug roditelja i djece. Članovi proširene obitelji imaju bitnu ulogu u međugeneracijskom prijenosu znanja, vještina i vrijednosti. U tradicionalnim obiteljskim zajednicama proširena je obitelj često živjela pod istim krovom s roditeljima i djecom, pri čemu su svi članovi imali jasno definirane uloge, a hijerarhijska struktura bila je izražena i čvrsto utemeljena (Matijević i suradnici, 2016). U tradicionalnim obiteljima članovi proširene obitelji, ponajviše djedovi i bake, nisu bili samo pasivni promatrači već aktivni sudionici u odgoju djece, brizi o kućanstvu i donošenju odluka. Djeca su odrastala u okruženju gdje su svakodnevno bila u bliskom kontaktu s više odraslih osoba, što im je pružalo raznovrsna iskustva učenja i razvoja socijalnih vještina (Vasta i suradnici, 2004). Zajednički život sa članovima proširene obitelji češće je bio zastupljen u ruralnim sredinama.

U takvom obliku obiteljskog života međugeneracijska povezanost bila je izrazito snažna, a odnosi među članovima obitelji temeljili su se na uzajamnoj pomoći, suradnji i zajedničkoj odgovornosti za svakodnevno funkcioniranje obitelji. Stariji članovi obitelji imali su važnu ulogu u prenošenju obiteljskih običaja, kulturnih vrijednosti i životnih iskustava na mlađe generacije. Osim praktične pomoći u odgoju djece, bake i djedovi često su predstavljali emocionalni oslonac roditeljima, ali i autoritet kojem su se ostali članovi obitelji obraćali za savjet i podršku. Klepic i Laklija (2018) ističu kako bake i djedovi predstavljaju važan izvor emocionalne, instrumentalne i praktične podrške unutar obitelji te se pokazalo kako njihova prisutnost ima značajan utjecaj na poboljšanje dobrobiti unučadi i roditelja.

Djeca koja odrastaju uz aktivnu uključenost proširene obitelji često imaju priliku razvijati osjećaj povezanosti s obiteljskom poviješću, identitetom i tradicijom. Kroz odnose s bakama, djedovima i drugim članovima obitelji djeca usvajaju obrasce ponašanja, komunikacije i međuljudskih odnosa koji mogu imati dugoročan utjecaj na njihov emocionalni i socijalni razvoj. Dijete kroz takve odnose može dobiti dodatne izvore podrške, pažnje i razumijevanja, što pozitivno djeluje na njegov osjećaj sigurnosti i pripadnosti. Slično navode i Čudina-Obradović i Obradović (2006), koji dodatno naglašavaju važnost obiteljskih odnosa i međugeneracijske povezanosti za primjeren cjelokupni razvoj djeteta.

S razvojem suvremenih oblika obitelji te rastućom urbanizacijom i ubrzanim životnim ritmom, nuklearna obitelj se sve više fizički i organizacijski odvaja od proširene. Nuklearne obitelji se sve češće sele u druge gradove ili države, žive u manjim stanovima, a životni ritam sve više potiče individualizaciju i zatvaranje u užu obiteljski krug. Promjene u načinu života, tržištu rada i društvenim očekivanjima dovele su do toga da članovi obitelji danas imaju manje vremena za zajednička druženja i održavanje svakodnevnih kontakata s članovima proširene obitelji. Klepic i Laklija (2018) ističu kako su društvene promjene značajno utjecale na strukturu obitelji i odnose među generacijama, pri čemu su se mijenjale i uloge baka i djedova u suvremenim obiteljima.

Međutim, iako manje prisutna u svakodnevici, proširena obitelj i dalje zadržava važnu emocionalnu i praktičnu ulogu u životu pojedinca i obitelji, osobito u kriznim i stresnim situacijama kao što su bolest, razvod, smrt člana obitelji ili potreba za dodatnom skrbi o djeci. U mnogim obiteljima upravo bake i djedovi predstavljaju važan izvor pomoći roditeljima, osobito kada je riječ o čuvanju djece, organizaciji svakodnevnih obveza ili pružanju emocionalne podrške tijekom zahtjevnih životnih razdoblja. Prema Klepic i Laklija (2018), bake i djedovi često djeluju kao važan oblik neformalne podrške obitelji te predstavljaju podršku u suočavanju s različitim životnim izazovima.

Prisutnost članova proširene obitelji može doprinijeti osjećaju sigurnosti, kontinuiteta i pripadnosti, olakšavajući suočavanje s izazovima i životnim promjenama. Djeca koja imaju kvalitetne odnose s bakama, djedovima i drugim članovima obitelji često razvijaju širu mrežu emocionalne podrške, što može biti posebno značajno u situacijama kada je obiteljska stabilnost narušena. Primjerice, tijekom razvoda braka upravo članovi proširene obitelji mogu pomoći djetetu u prilagodbi na novu obiteljsku situaciju pružajući mu dodatnu pažnju, emocionalnu podršku i osjećaj kontinuiteta u svakodnevnom životu. U nekim slučajevima bake i djedovi postaju važni posrednici između roditelja i djece te pomažu u očuvanju osjećaja obiteljske povezanosti unatoč promjenama u obiteljskoj strukturi.

S druge strane, uključivanje članova proširene obitelji može ponekad dovesti do sukoba, preuzimanja prevelike kontrole ili uplitanja u odluke koje bi trebali donositi primarni skrbnici. Kada granice među članovima obitelji nisu jasno postavljene, može doći do neslaganja oko odgojnih postupaka, organizacije života djece ili donošenja važnih obiteljskih odluka. Ajduković i Sladović Franz (2003) naglašavaju kako nerazriješeni obiteljski sukobi i nejasne granice među članovima obitelji mogu dodatno otežati odnose i procese donošenja odluka.

Takvi odnosi mogu dodatno opteretiti obiteljsku dinamiku i otežati uspostavljanje stabilnih i funkcionalnih odnosa među članovima obitelji.

Ravnoteža između podrške i poštivanja granica jedan je od najvažnijih aspekata zdravog funkcioniranja proširene obitelji. Podrška članova proširene obitelji može biti iznimno vrijedna kada je usmjerena na pružanje pomoći, razumijevanja i emocionalne stabilnosti, bez preuzimanja roditeljske uloge ili nametanja vlastitih stavova. Prema Klepic i Laklija (2018), upravo kvaliteta odnosa i jasno definirane uloge određuju hoće li utjecaj baka i djedova biti zaštitni čimbenik ili potencijalni izvor napetosti u obitelji.

Stoga je važno uspostaviti jasne granice i kvalitetnu komunikaciju kako bi podrška proširene obitelji bila konstruktivna i usmjerena na dobrobit svih članova, osobito djece.

1.2. Razvod braka

Članak 12. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) definira brak kao zakonom uređenu životnu zajednicu žene i muškarca. Unatoč različitim razlozima zbog kojih parovi sklapaju brak te početnom optimizmu vezanom uz zajednički život i budućnost, mnogi se parovi s vremenom, zbog različitih okolnosti i poteškoća, odlučuju na razvod. Dostupni statistički podaci pokazuju kako se u zemljama zapadne Europe posljednjih desetljeća povećava stopa razvoda braka, a isto je vidljivo i u Republici Hrvatskoj. Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (2025) u 2024. godini sklopljeno je 17 206 brakova. Stopa sklopljenih brakova (sklopljeni brakovi na 1 000 stanovnika) u 2024. iznosila je 4,5. Tokom 2024. godine u Republici Hrvatskoj pravomoćno je razvedeno 4 961 brakova.

Stopa razvedenih brakova (broj razvedenih brakova na 1 000 stanovnika) u 2024. iznosila je 1,3. Broj razvedenih brakova na 1 000 sklopljenih u 2024. iznosio je 288,3.

Razvod braka predstavlja jedan od najstresnijih događaja u životu svakog pojedinca. Prema Holmes – Raheovoj skali stresnih životnih događaja razvod braka nalazi se na drugom mjestu (Čavarović-Gabor, 2007).

U procesu razvoda braka kod partnera se mogu javiti različiti neugodni osjećaji, kao što su bijes, tuga, krivnja, samosažaljenje, strah, strah od samoće, sram, želja za osvetom i slično (Majnarić, 2022). Neki pojedinci manifestiraju i poteškoće u nošenju s opisanim emocijama. Način na koji će pojedinac doživjeti i emocionalno podnijeti razvod braka često je povezan s razlozima koji su doveli do njegovog okončanja. Razlozi razvoda braka mogu biti različiti, o čemu svjedoče i rezultati provedenih istraživanja. Velik broj sudionika istraživanja Amato i Previti (2003) kao razlog razvoda navodi inkompatibilnost, odnosno nemogućnost slaganja i nerješive razlike u interesima i životnim ciljevima. Osim inkompatibilnosti, ističu se i komunikacijski problemi, preljub, nasilničko ponašanje te zlouporabu alkohola i droga. Do sličnih spoznaja došli su Štifter i suradnici (2016) analizom sadržaja 177 stručnih mišljenja u postupku posredovanja provedenih 2010. i 2013. godine u Centru za socijalnu skrb Zagreb, Podružnica Sesvete (sada Hrvatski zavod za socijalni rad, Područni ured Sesvete). Dobiveni rezultati ukazuju kako se percipirani razlozi razvoda braka supružnika mogu tumačiti kroz tri teme: obilježja partnerskog odnosa (komunikacijski problemi, emocionalno udaljavanje, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, nedostatak instrumentalne podrške i partnersko nasilje), vanjske okolnosti (financijski problem, partnerovi roditelji kao izvor sukoba i roditeljstvo kao izvor sukoba) te individualne osobine bračnih partnera (neusklađenost partnerskih očekivanja i emocionalni/psihički problemi pojedinca), te kroz dodatnu zasebnu kategoriju pod nazivom - nevjera.

Od promišljanja o mogućem razvodu do pokretanja postupka razvoda može proteći i nekoliko godina. Analizom dosadašnjih spoznaja iz relevantne literature uočava se da partneri koji prolaze kroz razvod braka obično prolaze kroz pet faza (Duck, 1992, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006):

Prva od njih, takozvana *faza emocionalnog raskida*, najčešće se javlja nešto ranije kod jednog od partnera. U toj fazi dolazi do emocionalnog zahlađenja, što dovodi do postupnog međusobnog udaljavanja partnera.

Druga faza, poznata kao *intrapsihička faza*, obilježena je time da partner kod kojeg se javlja emocionalno udaljavanje počinje primjećivati određene promjene u ponašanju drugog partnera, koje prethodno nije uočavao, npr. doživljava ga kao bezosjećajnog, agresivnog ili slično. U ovoj fazi nezadovoljni partner često počinje dijeliti svoja zapažanja s prijateljima i poznanicima, čime se dodatno učvršćuje u vlastitom doživljaju partnerskog nezadovoljstva.

Treća faza, poznata kao *bračna faza*, obilježena je trenutkom kada partner koji je bio predmet kritike postaje svjestan nezadovoljstva drugog partnera te traži objašnjenje za nastalu situaciju. Moglo bi se reći kako je treća faza ključna za daljnji partnerski odnos. Naime, ukoliko partneri u ovoj fazi uspješno prepoznaju i adresiraju uzroke nezadovoljstva, postoji mogućnost prevladavanja krize i očuvanja braka. Nasuprot tome, ako ne dođe do konstruktivnih promjena u partnerskoj dinamici, najčešće slijedi prelazak u narednu fazu procesa razvoda.

Četvrta faza, nazvana *društvenom fazom*, uključuje socijalnu mrežu partnera. Nezadovoljni partner počinje uključivati članove obitelji, prijatelje i druge osobe iz okoline, dijeleći s njima informacije o problemima u braku te izražavajući namjeru o mogućem razvodu. U ovoj fazi nerijetko dolazi do podjele okoline; dio socijalne mreže pruža podršku partneru koji teži prekidu odnosa, dok drugi dio zauzima stranu supružnika koji se percipira kao žrtva.

Peta faza, koja se u literaturi naziva *bračni sprovod*, predstavlja završnu fazu emocionalnog i socijalnog razdvajanja partnera. U ovoj fazi, jedan ili oba partnera dolaze do zaključka da je brak trajno narušen te se donosi odluka o njegovom formalnom raskidu. Partner koji inicira razvod označava se kao *odlazeći partner*, dok se partner koji teško prihvaća razdvajanje, čak i nakon formalne pravne odluke o razvodu, opisuje kao *ostajući partner*.

Bez obzira na to koji partner inicira razvod braka, oba se suočavaju s emocionalno zahtjevnim i često bolnim iskustvima. Proces razdvajanja ne podrazumijeva samo

pravne i logističke promjene, već i duboke emocionalne reakcije, koje se mogu razlikovati s obzirom na ulogu u razvodu. Kod *ostajućeg partnera* često se javljaju teškoće u nošenju s vlastitim emocijama i osjećaj odbačenosti, što dodatno otežava proces prilagodbe na novonastalu situaciju (Ernečić i Patrčević, 2003).

Kod *ostajućeg partnera* nerijetka je i pojava šoka, zatečenosti, nevjerice, dok bol koju proživljava može prerasti u snažan gnjev, tugu ili samookrivljavanje (Džamonja Ignjatović, 2014). S druge strane, *odlazeći partner* se, iako je inicijator prekida, također suočava s zahtjevnim emocionalnim iskustvima. Najčešće su prisutni osjećaji krivnje – kako zbog samog čina razvoda, tako i zbog posljedica koje razvod ima na djecu, kao i emocionalna distanciranost, razdražljivost i nestrpljivost (Ernečić i Patrčević, 2013).

Razvod braka ne ostavlja posljedice samo na živote i svakodnevnicu partnera već i na njihovu zajedničku djecu, koja su najranjivija skupina pogođena ovim procesom (Matošević, 2020). Rezultati dostupnih istraživanja pokazuju kako je proces prilagodbe na razvod roditelja kod mnoge djece dugotrajan i bolan te kako razvod roditelja za većinu djece predstavlja jedno od najvećih životnih razočaranja (Rodriguez, 2008). Razvod roditelja ima značajan utjecaj na mentalno zdravlje djece, njihovo ponašanje, akademski uspjeh te socijalne kompetencije (Šimac i Šimac, 2024). Djeca koja su izložena visokom intenzitetu roditeljskog konflikta tijekom ili nakon razvoda često pokazuju različite obrasce prilagodbenih teškoća, poput povlačenja u sebe, povećane razdražljivosti, izbjegavanja boravka u obiteljskom domu te smanjenja školskog uspjeha. Od velike je važnosti da djeca u procesu prilagodbe na razvod braka imaju podršku roditelja, ali i šire okoline (članova proširene obitelji, vršnjaka, učitelja i slično). Za adekvatnu prilagodbu djece važno je da roditelji vlastita razočarenja i povrijeđenosti zbog završetka partnerskog odnosa ostave po strani te nastave ravnopravno skrbiti o zajedničkoj djeci. Ključno je da roditelji nakon razvoda ne započinju konflikte i natjecanje već da uspostave suradnju, a sve u najboljem interesu zajedničke djece (Preutt i Donsky, 2011). Uspostava suradnog odnosa i potiskivanje vlastitih rana i povreda nije baš tako jednostavna. Često roditelji upadnu u zamku međusobnog optuživanja i podmetanja te započnu roditeljsko natjecanje. Ukoliko se to desi, važno je da radi dobrobiti zajedničke djece roditelji prepoznaju štetno

ponašanje te zatraže pomoć, neovisno o tome radi li se o pomoći prijatelja, obitelji ili stručne osobe.

1.2.1. Multidimenzionalnost razvoda braka i zakonsko uređenje

Razvod braka može se promatrati kroz nekoliko različitih aspekata. U prethodnom dijelu rada naglasak je stavljen na emocionalnu dimenziju razvoda, koja će ovdje biti dodatno razrađena s ciljem dubljeg razumijevanja unutarnjih psiholoških procesa koje partneri prolaze.

Emocionalni aspekt razvoda braka započinje onog trenutka kada jedan od partnera osvijesti kako više ne osjeća istu emocionalnu povezanost s drugim partnerom (Ernečić i Patrčević, 2013). Ovaj stadij podrazumijeva emocionalno distanciranje partnera koji inicira razvod te podrazumijeva i pojavu različitih emocija. Iako emocije koje se javljaju mogu biti neugodne i izazovne, nužne su u procesu prilagodbe partnera na razvod braka. Važno je naglasiti kako oba partnera prolaze kroz emocionalni gubitak, gubitak odnosa, te prema tome oboje prolaze i kroz faze tugovanja. No, partneri ne prolaze nužno istovremeno kroz iste faze, što može dodatno otežati njihovu komunikaciju i razumijevanje. Partner koji pokreće razvod često emocionalno "napusti" odnos znatno ranije te se u trenutku formalnog prekida već nalazi u završnim fazama tugovanja, dok se partner koji se razvodu protivi tek tada suočava s prvim spoznajama gubitka i nepovratnosti promjene. Činjenica da partneri ne prolaze nužno istovremeno istu fazu tugovanja može otežati njihovo suroditeljstvo i roditeljsku komunikaciju. Zbog toga se ponovno ističe važnost razgraničenja partnerskog od roditeljskog odnosa.

Razvod braka mijenja i financijsku situaciju partnera. Zbog navedenog možemo promatrati i *ekonomski aspekt razvoda braka*. Razvod dovodi do promjena u načinu vođenja kućanstva, raspodjeli troškova te strukturi ukupnih prihoda. Često su upravo financije razlog sukoba između partnera u razvodu. Naime, roditelji koji su dužni izdvajati doprinos za uzdržavanje djeteta često izražavaju nezadovoljstvo zbog iznosa koji smatraju financijski opterećujućim, dok roditelji s kojima dijete živi obično percipiraju taj iznos kao nedostatan za pokrivanje stvarnih potreba djeteta. Jedan od

čimbenika koji dodatno utječe na ekonomsku situaciju nakon razvoda jest i podjela zajedničke imovine, što ponekad rezultira neravnomjernom raspodjelom resursa između bivših supružnika koja može kod bivših supružnika izazvati različite emocije koje posljedično mogu izazvati poteškoće u komunikaciji (Ernečić i Patrčević, 2013).

Nakon razvoda braka mijenja se i društvena slika bivših supružnika. *Društveni aspekt razvoda braka* odnosi se na promjene koje razvod izaziva u socijalnom okruženju bivših partnera te u njihovim svakodnevnim međuljudskim odnosima. Nakon razvoda, društvena slika svakog od supružnika često doživljava značajne promjene. Mijenjaju se odnosi sa zajedničkim prijateljima, članovima šire obitelji, a posebice s rodbinom bivšeg partnera. Iako partneri u ranim fazama razvoda najčešće dobivaju snažnu emocionalnu i logističku potporu obitelji i bliskih prijatelja, kako vrijeme prolazi, ta podrška najčešće slabi, što kod pojedinaca može dodatno pojačati osjećaj usamljenosti i socijalne izolacije (Ernečić i Patrčević, 2013).

Još jedan važan segment društvenih promjena nakon razvoda odnosi se na pitanje promjene mjesta stanovanja. Naime, nakon razvoda, a ponekad i tijekom procesa razvoda, jedan ili oba partnera često su prisiljeni preseliti se iz zajedničkog doma, što stvara dodatni stres, neizvjesnost i potrebu za prilagodbom. Preseljenje ne utječe samo na odrasle, već i na djecu, koja se suočavaju s promjenom životne sredine, prelaskom u novi vrtić ili školu, sklapanjem novih prijateljstava te uspostavljanjem odnosa s novim susjedima. Ove promjene, bez obzira na dob djeteta, predstavljaju značajan izvor stresa i mogu utjecati na njegov osjećaj sigurnosti i stabilnosti.

Kao posljednji aspekt razvoda braka biti će predstavljen *formalno-pravni aspekt*. Pravni aspekt razvoda braka odnosi se na načine prestanka bračne zajednice u Republici Hrvatskoj, a koji su određeni Obiteljskim zakonom.

Prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23) brak prestaje smrću jednog od bračnih drugova, proglašenjem nestale osobe umrlom, poništenjem braka ili razvodom. Obiteljski zakon predviđa dva oblika sudskog postupka razvoda braka: parnični i izvanparnični postupak. Parnični postupak pokreće jedan od bračnih drugova podnošenjem tužbe, u slučajevima kada nije postignut dogovor između partnera. Izvanparnični postupak temelji se na sporazumnom zahtjevu oba bračna druga za razvod, što je u najboljem interesu djece (Majnarić, 2022).

Prije pokretanja sudskog postupka supružnici koji su roditelji maloljetne djece dužni su obratiti se Područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad radi sudjelovanja u postupku obveznog savjetovanja prije razvoda braka.

Za provođenje obveznog savjetovanja prije razvoda braka nadležan je Područni ured prema mjestu prebivališta ili boravišta djeteta, odnosno zadnjeg zajedničkog prebivališta bračnih drugova. Obvezno savjetovanje prije razvoda braka predviđeno je kao oblik stručne podrške s ciljem donošenja sporazumnih odluka o obiteljskim odnosima, pri čemu se osobita pažnja posvećuje zaštiti prava i dobrobiti djece. Također, kroz ovaj postupak bračni se drugovi upoznaju s mogućim posljedicama nepostizanja sporazuma i s pravnim okvirima sudskog odlučivanja o roditeljskoj skrbi i drugim pitanjima od značaja za djecu. Svrha obveznog savjetovanja je izrada plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi.

Prema Pravilniku o obveznom savjetovanju (Narodne novine, 123/15), sadržaj obveznog savjetovanja obuhvaća: informiranje bračnih drugova o mogućnostima bračnog savjetovanja, upoznavanje s pravnim i psihosocijalnim posljedicama razvoda braka, naglašavanje važnosti dobrobiti djeteta pri uređenju odnosa nakon razvoda, informiranje o sadržaju i svrsi plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, pružanje pomoći pri izradi plana, ako je to potrebno, upoznavanje s prednostima obiteljske medijacije i dostupnim medijatorima te informiranje o sudskom postupku u slučaju razvoda pokrenutog tužbom jednog od bračnih drugova.

Nakon održana najviše tri susreta pri Područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad stručni tim Područnog ureda sastavlja izvješće o provedenom obveznom savjetovanju, koje se dostavlja bračnim drugovima u roku od 60 dana od zaprimanja zahtjeva. Izvješće vrijedi šest mjeseci od dana zaključenja savjetovanja, odnosno s dobivenim izvješćem supružnici mogu u roku šest mjeseci podnijeti zahtjev sudu da razvede njihov brak. Ukoliko roditelji tijekom postupka obveznog savjetovanja ne postignu dogovor o planu zajedničke roditeljske skrbi stručni tim upućuje ih na mogućnost pristupanja obiteljskoj medijaciji, ponovno naglašavajući njezine prednosti.

Institut obiteljske medijacije bit će detaljnije prikazan u idućem poglavlju rada.

1.3. Obiteljska medijacija

Kao što je ranije naznačeno, u ovom dijelu rada bit će predstavljen institut obiteljske medijacije. Kako bismo u potpunosti razumjeli značenje i ulogu obiteljske medijacije, nužno je najprije razmotriti pojam sukoba, koji predstavlja temeljni poticaj i razlog za uključivanje stranaka u medijacijski proces.

Sukob je sastavni dio svakodnevnog života i nerijetko je povezan s promjenama. U tom smislu, sukob ne mora nužno imati negativnu konotaciju; naprotiv, može biti konstruktivan i doprinijeti razvoju kvalitetnijih odnosa. Prisutan je u svim međuljudskim interakcijama i društvenim odnosima, neovisno o njihovoj prirodi i kontekstu (Eshleman, 1981, prema Sladović Franz i Branica, 2023). Konstruktivan sukob može imati pozitivnu funkciju jer potiče promjene, sprječava stagnaciju te ubrzava identifikaciju i rješavanje problema (Ajduković i Sladović Franz, 2003). Upravo u tom kontekstu sukob se može promatrati kao prilika za razvoj i unapređenje odnosa.

Sukobi se razlikuju prema intenzitetu, trajanju i načinu na koji ih pojedinci doživljavaju i rješavaju. Dok se neki sukobi rješavaju spontano i kroz svakodnevnu komunikaciju, drugi s vremenom postaju složeniji, emocionalno intenzivniji i dugotrajniji. Posebno su zahtjevni sukobi u kojima dolazi do gubitka povjerenja, narušene komunikacije i nemogućnosti sagledavanja perspektive druge strane. U takvim okolnostima sukob više nije usmjeren samo na konkretan problem, već često uključuje i nagomilane emocije, osjećaj povrijeđenosti, nepravde i međusobnog nerazumijevanja. Upravo zbog toga sukobi unutar obitelji često imaju snažniji emocionalni učinak od sukoba u drugim društvenim odnosima.

Unatoč univerzalnoj prisutnosti sukoba, oni su u obiteljskom kontekstu posebno izraženi. Sukobi unutar obitelji, između partnera, roditelja, djece ili različitih generacija, češći su nego u drugim društvenim odnosima. Razlog tomu leži u specifičnostima obiteljskih odnosa koje obilježavaju visoka razina međuovisnosti, trajnosti i emocionalne uključenosti. Ove karakteristike značajno utječu na dinamiku sukoba te otežavaju njegovo upravljanje (Koerner i Fitzpatrick, 2006, prema Sladović Franz i Branica, 2023).

Ponekad strane u sukobu nailaze na poteškoće u međusobnoj komunikaciji i rješavanju nesuglasica, ponajprije zbog toga što su usmjerene isključivo na vlastitu perspektivu i interese. U takvim situacijama često je potrebno uključivanje treće, neutralne i stručno osposobljene osobe koja može posredovati u procesu pronalaženja rješenja. U kontekstu obiteljskih, uključujući i partnerskih sukoba, sve se češće primjenjuje institut obiteljske medijacije, sa svrhom pronalaska rješenja koje je zadovoljavajuće za obje strane u postupku.

Kada sukob preraste u dugotrajnu komunikacijsku blokadu, međusobna optuživanja i emocionalno udaljavanje, članovi obitelji često više nisu u mogućnosti samostalno pronaći rješenje. Upravo u takvim okolnostima obiteljska medijacija može predstavljati važan prostor u kojem sudionici imaju priliku izraziti vlastite potrebe i osjećaje u sigurnom i strukturiranom okruženju.

Medijacija podrazumijeva način nošenja sa sukobom i rješavanja sporova u kojem medijator ima centralnu i uravnoteženu poziciju između sudionika, iz koje može pomoći u kanaliziranju i usmjeravanju energije u pronalaženje rješenja umjesto u borbu, odustajanje ili prihvaćanje nezadovoljavajućeg kompromisa (Parkinson, 2011). Medijator pristupa sukobu s neutralnog i objektivnog stajališta, uzimajući u obzir perspektive, potrebe i interese obje uključene strane.

Važno je naglasiti da uloga obiteljskog medijatora nije u tome da sam rješava sukob između stranaka, već da im pomogne u uspostavi konstruktivne komunikacije i osnaži ih da samostalno dođu do rješenja prihvatljivog za obje strane. Time se ne samo promiče načelo samoodređenja, već se i jača osjećaj odgovornosti stranaka za vlastite odluke i ishode medijacije (Sladović-Franz, 2005). Uloga obiteljskog medijatora je i prepoznati moguće skrivene motive, obrasce ponašanja i strategije koje sudionici primjenjuju tijekom medijacijskog procesa. Obiteljski medijator usmjerava sudionike na pregovaranje o spornim pitanjima, iznošenje pojedinačnih, individualnih rješenja te pronalazak zajedničkog rješenja i sporazuma.

Osim same komunikacije među sudionicima, obiteljski medijator mora voditi računa i o emocionalnoj atmosferi tijekom susreta. Sudionici medijacije često ulaze u proces opterećeni intenzivnim emocijama poput ljutnje, tuge, razočaranja ili osjećaja izdaje.

Takve emocije mogu otežati racionalno promišljanje i usmjeravanje razgovora prema budućim dogovorima. Upravo zato medijator, osim stručnih znanja o sukobima i pregovaranju, mora posjedovati razvijene komunikacijske vještine, sposobnost aktivnog slušanja i prepoznavanja emocionalnih potreba sudionika.

U Republici Hrvatskoj institut obiteljske medijacije uređen je Obiteljskim zakonom, Zakonom o socijalnoj skrbi, kao i relevantnim podzakonskim aktima, među kojima se posebno ističe Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23) obiteljsku medijaciju definira kao oblik rješavanja obiteljskih sporova uz posredovanje nepristrane treće osobe – medijatora, a postupak se pokreće na pisani zahtjev stranke.

Obiteljska medijacija najčešće se koristi kao metoda rješavanja sukoba koji se odnose na suroditeljstvo nakon razvoda (Čulo Margaletić, 2017). Emocionalna dinamika razvoda često dovodi do složenih i napetih situacija, u kojima roditelji teško pronalaze zajednički jezik kada je riječ o budućnosti djece. Djeca se pritom nerijetko nađu u središtu međusobnih nesuglasica, što dodatno opterećuje njihovu psihološku stabilnost i sigurnost. Rezultati istraživanja provedenog u Hrvatskoj (Laklija, Pećnik i Sarić, 2005) ukazuju kako u 17% slučajeva roditelji nisu uspjeli postići dogovor o tome s kim će dijete nastaviti živjeti, dok u 33% slučajeva nije postignut sporazum o uzdržavanju. Takvi rezultati jasno ističu nužnost razvoja i šire primjene obiteljske medijacije kao stručne metode kojom se roditeljima omogućuje da u sigurnom i podržavajućem okruženju dođu do rješenja koje prvenstveno štiti potrebe i prava njihove zajedničke djece. Obiteljski medijator tijekom procesa obiteljske medijacije promiče i štiti najbolji interes djece (Pećnik i Klarić, 2020).

U kontekstu razvoda posebno je važno naglasiti da medijacija ne nastoji obnoviti partnerski odnos, već omogućiti uspostavu funkcionalnog suroditeljskog odnosa nakon prestanka zajedničkog života partnera. Roditelji će, unatoč razvodu, nastaviti dijeliti roditeljsku odgovornost i donositi odluke vezane uz dijete, zbog čega je očuvanje minimalne razine komunikacije i suradnje od iznimne važnosti.

Međutim, obiteljska medijacija nije ograničena isključivo na te okolnosti. Ona obuhvaća sve obiteljske sporove, uključujući i dogovore o imovinskim i neimovinskim pitanjima. Nadalje, prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 118/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25) obiteljska medijacija prepoznata je kao socijalna usluga koju je moguće provoditi kroz tri do osam susreta, unutar razdoblja od najviše šest mjeseci. Pojedinačni susret može trajati do 120 minuta, ovisno o složenosti konkretnog slučaja. Takav pristup omogućuje strankama strukturiran, vremenski ograničen prostor za mirno i dogovorno rješavanje sukoba, uz stručno vođenje od strane licenciranog obiteljskog medijatora.

Kao što je i ranije spomenuto, osim Obiteljskim zakonom i Zakonom o socijalnoj skrbi obiteljska medijacija uređuje se i Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije (Narodne novine 29/21). Spomenutim Pravilnikom detaljno su propisani stručni, prostorni i organizacijski uvjeti za provođenje medijacije, kao i osnovna etička načela koja reguliraju ponašanje medijatora i tijek postupka. Obiteljsku medijaciju mogu provoditi isključivo osobe koje su prošle odgovarajuću stručnu izobrazbu, licencirane su za obavljanje medijacije i upisane u Registar obiteljskih medijatora koji se vodi pri Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Time se osigurava profesionalan, strukturiran i nepristran pristup rješavanju obiteljskih sporova.

1.3.1. Utjecaj trećih osoba na proces obiteljske medijacije

Obiteljska medijacija primarno je usmjerena na rješavanje sukoba između bračnih partnera i roditelja. Međutim, u praksi se nerijetko susreće utjecaj trećih osoba, a posebno članova proširene obitelji, koji može značajno oblikovati dinamiku medijacijskog procesa. Proširena obitelj, koja obuhvaća djedove, bake, tetke, stričeve, rođake i druge bliske osobe, često ima duboke emocionalne veze i utjecaj na odluke i ponašanja sudionika medijacije. Taj utjecaj može biti i podržavajući, ali i otežavajući, pa je razumijevanje uloge šire obitelji ključno za uspješnost medijacijskog procesa.

Članovi proširene obitelji mogu imati utjecaj ne samo na medijacijski proces već i na cjelokupan proces razvoda, a taj utjecaj može biti višestruk i složen. S jedne strane, članovi proširene obitelji mogu pružati važnu emocionalnu podršku, no s druge strane, pojavljuju se i pritisci da se odluke donose u skladu s njihovim stavovima ili interesima.

Takvi pritisci mogu narušiti ravnotežu moći između sudionika i otežati postizanje sporazuma. Također, postoje situacije u kojima šira obitelj može utjecati na medijacijski proces manipulirajući informacijama te vršeći neprimjeren utjecaj na stavove i odluke sudionika. Time mogu ozbiljno ugroziti samoodređenje sudionika, što je jedna od temeljnih vrijednosti medijacije. Upravo zbog toga, medijator mora biti svjestan ovih potencijalnih utjecaja i raditi na tome da očuva autonomiju i slobodu volje sudionika.

Važno je uzeti u obzir i utjecaj kulture i tradicije. U društvima gdje su važne tradicionalne obiteljske vrijednosti proširena obitelj ima veliki utjecaj na to kako ljudi gledaju na brak, roditeljstvo i sukobe. Zbog toga medijator treba prilagoditi svoj pristup tako da razumije te posebnosti, a istovremeno štiti interese sudionika medijacije.

Rezultati istraživanja koje je u svojoj disertaciji predstavila Quinn (2023) naglašavaju da odnosi s proširenom obitelji mogu biti i zaštitni i rizični faktor za vrijeme trajanja razvoda kao i nakon razvoda. Istovremeno autorica navodi kako stručnjaci koji rade s obiteljima primjećuju da nepostojanje jasnih granica uloge članova proširene obitelji može rezultirati pojačanjem sukoba ili emocionalnim pritiscima na djecu. Rezultati provedenih istraživanja ukazuju i kako gubitak kontakta s članovima proširene obitelji (King, 2003) može imati dugoročne posljedice za emocionalni razvoj djece.

Iako brojna istraživanja potvrđuju važnost proširene obitelji u životu djece i roditelja nakon razvoda braka, još uvijek nedostaju podatci o perspektivi stručnjaka koji izravno rade s obiteljima koje prolaze kroz razvod braka. Nedovoljno je ispitana perspektiva stručnjaka o tome koja je uloga proširene obitelji prije pokretanja razvoda braka i tijekom trajanja razvoda braka. Rezultati postojećih istraživanja ne donose izravnu perspektivu obiteljskih medijatora, stručnjaka koji u hrvatskom kontekstu imaju važnu ulogu u procesu razvoda braka.

S obzirom na sve navedeno, pokazala se potreba za istraživanjem koje će dati uvid u profesionalna iskustva obiteljskih medijatora u Republici Hrvatskoj, kao i njihovu percepciju specifične uloge proširene obitelji prije pokretanja razvoda braka, tijekom trajanja razvoda braka i nakon procesa razvoda braka. Ovim istraživanjem želi se doprinijeti razumijevanju utjecaja članova proširene obitelji na mikrosustavnoj i mezosustavnoj razini.

Uključivanje upravo obiteljskih medijatora kao sudionika istraživanja ključno je jer oni raspolažu stručnošću i iskustvom u vođenju složenih obiteljskih sukoba. Njihova sposobnost prepoznavanja dinamika unutar obitelji, kao i etička odgovornost da zaštite autonomiju i interese sudionika, omogućuje kvalitetnu analizu utjecaja šire obitelji.

Također, medijatori svojim profesionalnim pristupom osiguravaju da medijacijski proces ostane strukturiran, siguran i fokusiran na pronalazak rješenja koja su održiva i u najboljem interesu svih uključenih sudionika.

2. CILJ I SVRHA ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je dobiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o ulozi proširene obitelji u procesu razvoda braka, s naglaskom na sagledavanju prednosti i teškoća koje proizlaze iz uključivanja članova proširene obitelji u dinamiku razvoda.

U svrhu ostvarenja postavljenog cilja postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kako obiteljski medijatori opisuju ulogu proširene obitelji u periodu prije pokretanja razvoda braka i tijekom trajanja razvoda braka?
2. Kako obiteljski medijatori opisuju ulogu proširene obitelji u medijacijskom procesu?
3. Kako obiteljski medijatori opisuju ulogu proširene obitelji u procesu prilagodbe roditelja i djece na razvod braka?

2.2. Svrha istraživanja

Svrha istraživanja jest doprinijeti dubljem razumijevanju uloge članova proširene obitelji u procesu razvoda braka, kao i njihovog potencijalnog utjecaja na dinamiku odnosa između razdvojenih partnera.

Kroz analizu iskustava i profesionalnih opažanja obiteljskih medijatora nastoji se rasvijetliti na koji način uključivanje šire obitelji može doprinijeti olakšavanju procesa razvoda ili ga, naprotiv, dodatno otežati – osobito u emocionalnom, komunikacijskom i roditeljskom smislu. Posebna se pozornost usmjerava na različite obrasce podrške, pritiska, savjetovanja i sudjelovanja članova proširene obitelji te njihov utjecaj na tijek i ishode medijacijskog procesa.

Dobiveni rezultati omogućit će prepoznavanje konkretnih oblika sudjelovanja šire obitelji te načina na koje njihova uključenost može utjecati na mogućnost postizanja dogovora među partnerima, njihovu prilagodbu na novonastalu životnu situaciju te uspostavu funkcionalnog i stabilnog suroditeljskog odnosa. Također će se nastojati utvrditi u kojim okolnostima prisutnost članova proširene obitelji predstavlja zaštitni čimbenik koji doprinosi smanjenju konflikta i jačanju suradnje među partnerima, a u kojim situacijama može pridonijeti produbljivanju sukoba, otežanoj komunikaciji ili donošenju odluka vezanih uz djecu i obiteljske odnose. Poseban naglasak stavlja se na razumijevanje navedene uloge u kontekstu obiteljske medijacije te na percepciju medijatora o mogućnostima i ograničenjima uključivanja šire obitelji u taj proces.

Očekuje se da će rezultati istraživanja poslužiti kao temelj za oblikovanje preporuka i stručnih smjernica vezanih uz potencijalno uključivanje članova šire obitelji u medijacijski proces, vodeći računa o najboljem interesu djeteta i cilju uspostavljanja stabilnog, sigurnog i podržavajućeg obiteljskog okruženja nakon razvoda.

Dobiveni uvidi mogli bi pridonijeti kvalitetnijem planiranju stručnog rada, unaprjeđenju postojećih protokola i metoda rada te daljnjem razvoju profesionalne prakse u području obiteljske medijacije. Uz to, istraživanje može otvoriti prostor za buduća istraživanja i dodatno promišljanje o važnosti međugeneracijskih odnosa i obiteljske podrške u procesima obiteljskih promjena i prilagodbe nakon razvoda braka.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Odabir istraživačkog pristupa i tehnike prikupljanja podataka

Za dobivanje potrebnih podataka koristio se kvalitativni istraživački pristup, koji je prikladan za istraživanje složenih interpersonalnih odnosa, iskustava i značenja koja sudionici pridaju određenim pojavama. Naglasak istraživanja stavljen je na stjecanju dubljeg uvida te prikupljanju iskustava, mišljenja i percepcija obiteljskih medijatora o ulozi članova proširene obitelji u procesu razvoda braka.

Uvid u percepciju i iskustvo obiteljskih medijatora postignut je korištenjem polustrukturiranog intervjua kao osnovne metode prikupljanja podataka. Polustrukturirani intervju odabran je zbog svoje fleksibilnosti i mogućnosti usmjeravanja razgovora prema temama koje su relevantne za istraživački problem, uz istovremeno ostavljanje prostora sudionicima da detaljnije opišu vlastita iskustva, stavove i profesionalna opažanja. Ova metoda omogućuje postavljanje pitanja otvorenog tipa, poticanje sudionika na refleksiju te produbljivanje pojedinih tema ovisno o sadržaju i smjeru odgovora ispitanika. Time se omogućuje dobivanje bogatih, detaljnih i nijansiranih podataka koji odražavaju profesionalnu praksu i osobna zapažanja sudionika (Whiting, 2008).

Intervjui su se provodili prema unaprijed pripremljenom protokolu intervjua koji sadržava tematska područja vezana uz iskustva medijatora u radu s razvedenim partnerima, načine uključivanja članova proširene obitelji u proces razvoda i obiteljske medijacije, percepciju njihove podrške ili otežavajućeg utjecaja te procjene o tome kako njihova uključenost utječe na komunikaciju među partnerima, donošenje odluka i ostvarivanje suroditeljskog odnosa.

3.2. Sudionici istraživanja

Sudionici istraživanja odabrani su namjernim uzorkovanjem. Namjerni uzorak koristi se kada je potrebno odabrati sudionike koji imaju iskustvo bitno za temu istraživanja, čime se omogućuje kvalitetniji uvid u problematiku (Babić, 2019).

Ovakav način uzorkovanja posebno je prikladan u kvalitativnim istraživanjima čiji je cilj dublje razumijevanje određenog fenomena. Fokus se pritom stavio na odabir sudionika koji svojim profesionalnim iskustvom i znanjem mogu pružiti bogate i relevantne informacije vezane uz istraživački problem.

Istraživanjem je obuhvaćeno sedam obiteljskih medijatorica koje su zaposlene u različitim Područnim službama pri Obiteljskom centru, a koje imaju višegodišnje iskustvo u radu sa supružnicima koji prolaze kroz razvod braka. Njihovo iskustvo rada s obiteljima u konfliktnim i emocionalno zahtjevnim situacijama omogućuje dublje razumijevanje dinamike odnosa među partnerima, ali i potencijalnog utjecaja članova proširene obitelji na komunikaciju, donošenje odluka i ostvarivanje suradnje među roditeljima nakon razvoda.

Uzorak stručnjaka bio je homogen u pogledu mjesta rada (sve su sudionice zaposlenice područnih službi obiteljskih centara) i spola (svih sedmero sudionica bilo je ženskog spola) heterogen u pogledu struke (tri psihologinje i četiri socijalne radnice) te heterogen u pogledu radnog iskustva (od 13 - 19 godina radnog staža).

Korištenje namjernog uzorka omogućava fokus na ključne sudionike koji su najkompetentniji za pružanje relevantnih podataka u okviru istraživanja, što su u ovom slučaju obiteljski medijatori (Miletić, 2014). Odabrani sudionici, zahvaljujući svom profesionalnom radu i neposrednom kontaktu s obiteljima u postupku razvoda, mogu pružiti vrijedne uvide u obrasce ponašanja, izazove i mogućnosti koje se pojavljuju tijekom medijacijskog procesa. Njihova stručna opažanja omogućuju bolje razumijevanje načina na koji članovi šire obitelji mogu djelovati kao izvor podrške, ali i kao čimbenik dodatnog konflikta ili otežavanja postizanja dogovora među partnerima.

Osim stručnog iskustva, pri odabiru sudionika vodilo se računa i o njihovoj spremnosti na sudjelovanje u istraživanju te otvorenosti za dijeljenje profesionalnih iskustava i refleksija vezanih uz istraživanu temu. Takav pristup pridonosi vjerodostojnosti i kvaliteti prikupljenih podataka, budući da omogućuje dobivanje detaljnih iskaza temeljenih na stvarnim iskustvima iz profesionalne prakse.

3.3. Etički aspekti istraživanja

U svrhu osiguravanja zaštite prava i dostojanstva sudionika te očuvanja vjerodostojnosti istraživačkog procesa, prilikom cijelog procesa planiranja i provedbe istraživanja vodilo se računa o pridržavanju načela znanstvene i profesionalne etike (Bilić, 2010). U skladu s time, prva aktivnost prije provedbe istraživanja bila je pribavljanje svih potrebnih suglasnosti od nadležnih institucija. Prikupljene su suglasnosti Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te suglasnost ravnateljice Obiteljskog centra. Nakon što su se pribavile potrebne suglasnosti, potencijalnim sudionicima uputio se službeni e-mail s pozivom za uključivanje u istraživanje. Potencijalni sudionici upoznati su s temom, ciljem i svrhom istraživanja. Također, sudionike se upoznalo i s njihovim pravima tijekom sudjelovanja u istraživanju. Jedno od temeljnih etičkih načela i prava sudionika je dobrovoljnost. Prema tome, sudjelovanje u istraživanju bilo je moguće isključivo uz dobrovoljni pristanak sudionika, vodeći pritom računa da nema prisile i da sudionici koji odluče ne sudjelovati u istraživanju nemaju negativne posljedice (Potočnjak i Matković, 2007). Načelo dobrovoljnosti i dobrovoljnog sudjelovanja bilo je zastupljeno tijekom cijelog istraživanja, odnosno intervjua. Sudionici su bili upoznati s mogućnošću da u bilo kojem trenutku odustanu od sudjelovanja, povuku svoj prvotni pristanak ili da odbiju odgovoriti na pojedina pitanja u intervjuu. Sudionicima je naglašeno kako je isto omogućeno bez ikakvih posljedica.

Tijekom provedbe istraživanja vodila se briga i o etičkom načelu privatnosti i povjerljivosti. Svi podaci prikupljeni su, obrađivani i čuvani u skladu s odredbama Opće uredbe o zaštiti podataka ((Uredba (EU) 2016/679). Podaci o identitetu sudionika zaštićeni su anonimizacijom podataka.

S obzirom da su intervjui provedeni online, sudionike se prije početka razgovora zatražila izričita suglasnost za snimanjem razgovora. Pritom se sudionicima naglasilo kako je snimanje razgovora isključivo u svrhu izrade transkripta razgovora i analize sadržaja. Također, istaknuto je da će se prikupljeni podaci koristiti samo u svrhu istraživačkog cilja, a pristup podacima biti će omogućen samo članovima istraživačkog tima.

3.4. Postupak provedbe istraživanja

Provedba istraživanja započela je traženjem odobrenja i suglasnosti za provođenjem istraživanja od Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te od ravnateljice Obiteljskog centra, ustanove u kojoj su zaposleni potencijalni sudionici istraživanja.

Nakon zaprimanja potrebnih suglasnosti kontaktirani su obiteljski medijatori, potencijalni sudionici istraživanja. Kontakt sa sudionicima bio je putem službene e-mail adrese sudionika. Prilikom prvog kontakta sudionicima je objašnjen, cilj, svrha i postupak istraživanja te ih se zatražila pisana suglasnost i pristanak za sudjelovanjem u istraživanju.

Dan i vrijeme provođenja polustrukturiranih intervjua dogovorio se individualno sa svakom sudionicom istraživanja, nakon zaprimanja njihove suglasnosti.

Razgovor sa sudionicama istraživanja provoden je prema ranije sastavljenom predlošku pitanja (Prilog 1. Predložak s pitanjima za vođenje polustrukturiranog intervjua), putem ZOOM aplikacije.

Prilikom provedbe intervjua nije se slijedio redoslijed pitanja već se omogućila sloboda u redoslijedu, ovisno o tijeku i dinamici razgovora. S obzirom da se radi o polustrukturiranom intervjuu tokom razgovora su se, prema potrebi, postavljala i dodatna potpitanja.

Svakoj sudionici se na početku intervjua još jednom naglasilo kako je sudjelovanje dobrovoljno, kako u bilo kojem trenutku mogu odustati od sudjelovanja te kako imaju i mogućnost odbijanja odgovora na pitanje.

Sudionicama je objašnjeno da im je zajamčena povjerljivost i da će se dobiveni podaci anonimirati. Nakon što su se sudionicama predstavila etička načela istraživanja, a prije postavljanja pitanja vezano uz temu istraživanja, zatražila se suglasnost sudionica za snimanjem razgovora, isključivo radi potrebe izrade transkripta i obrade dobivenih podataka.

3.5. Obrada podataka

Ključna faza istraživačkog procesa je obrada podataka, u svrhu dobivanja rezultata i zaključaka istraživanja.

Nakon provedbe polustrukturiranih intervjuja preslušale su se snimke razgovora te su napravljeni transkripti snimljenog materijala, s ciljem organizacije i uređivanja podataka radi njihove daljnje analize i tumačenja (Milas, 2009).

Obrada podataka napravljena je kroz tematsku analizu. Tematska analiza jedna je od metoda obrade podataka u kvalitativnim istraživanjima, a omogućuje istraživaču da u velikoj količini i skupini podataka prepozna određene obrasce koji se ponavljaju (teme) te ih predoči u istraživačkom izvještaju (Braun i Clarke, 2006). Tematska analiza omogućuje otkrivanje značenja koje sudionici pridaju određenim iskustvima i društvenim pojavama. Istovremeno, tematska analiza omogućava fleksibilnost u primjeni (Jurić, 2014).

Kao što je i ranije rečeno, obrada podataka započela je upoznavanjem s istraživačkom građom i preslušavanjem snimaka razgovora. Od preslušanih snimaka napravljen je transkript razgovora, iz kojeg su se generirali početni kodovi, organizirali podatci unutar kodova te su se iz kodova označili tematski obrasci, odnosno kategorije. U ovoj fazi obrade podataka posebno se pazilo da se zadrži otvorenost prema podacima i izbjegne nametanje unaprijed formiranih pretpostavki, a kako bi analiza ostala vjerna glasu sudionika, odnosno onome što je sudionik izjavio (Braun i Clarke, 2006).

4. REZULTATI

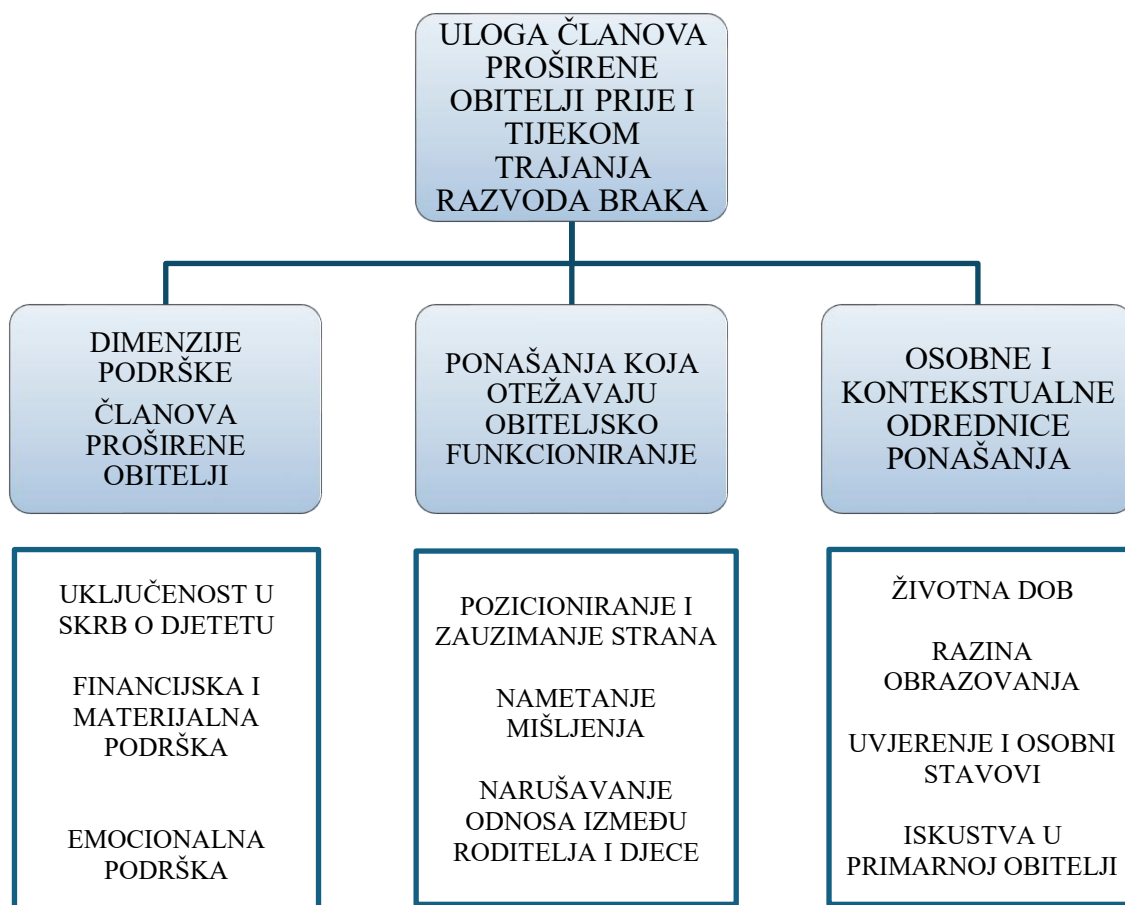
U sljedećem odjeljku prikazat će se rezultati dobiveni kroz intervju provedene sa sudionicama istraživanja. Dobiveni odgovori analizirani su i prikazani prema prethodno definirana tri istraživačka pitanjima.

Kako bi se na sustavan i pregledan način prikazala iskustva, mišljenja i stavovi sudionica, dobiveni rezultati za svako istraživačko pitanje predstavljeni su u tabličnom prikazu u prilogu rada.

4.1. Uloga članova proširene obitelji prije i tijekom trajanja razvoda braka

Na prvo istraživačko pitanje o ulozi članova proširene obitelji prije i tijekom razvoda braka, sudionice istraživanja opisuju niz iskustava koja se mogu objediniti u nekoliko širih tematskih cjelina koje pokazuju da proširena obitelj u razdoblju razvoda ima višestruku i često vrlo aktivnu ulogu te da se njezino djelovanje može promatrati kroz različite oblike podrške i utjecaja. Teme i podteme dobivene iz odgovora sudionica na prvo istraživačko pitanje prikazane su grafički kroz Sliku 1 te su potkrijepljene izjavama sudionica istraživanja prikazanim u Tablici 1 (u prilogu).

Slika 1. *Uloga članova proširene obitelji prije i tijekom trajanja razvoda braka*

Analizom rezultata istraživanja vezanih za prvo istraživačko pitanje izdvojene su tri glavne teme: „*podrška članova proširene obitelji*“, „*ponašanja koja otežavaju obiteljsko funkcioniranje*“ te „*osobne i kontekstualne odrednice ponašanja članova proširene obitelji*“.

U okviru prve tematske cjeline „*podrška članova proširene obitelji*“, sudionice opisuju konkretne načine na koje članovi proširene obitelji obično pružaju podršku svojoj djeci i unucima koji prolaze kroz iskustvo razvoda braka. Ta se podrška očituje kroz tri osnovna oblika: uključenost u skrb o djeci, financijska i materijalna podrška te emocionalna podrška. Iz iskaza je vidljivo da se proširena obitelj, a posebno bake i djedovi, pojavljuju kao iznimno važan izvor stabilnosti u razdoblju koje je za roditelje i djecu emocionalno i organizacijski zahtjevno.

Uključenost u skrb o djeci pritom se ističe kao najkonkretniji i najvidljiviji oblik pomoći. Sudionice opisuju kako bake i djedovi često preuzimaju dio svakodnevnih obaveza, čime izravno rasterećuju roditelje koji prolaze kroz proces razvoda. Njihova uloga nije ograničena samo na povremeno čuvanje djece, nego uključuje kontinuirano sudjelovanje u organizaciji svakodnevice. Tako jedna sudionica navodi: „*...bake i djedovi preuzimaju i dio brige oko djece...*” (S4), čime se naglašava njihova stalna prisutnost i angažman.

Sudionice dodatno ističu da se ta pomoć proteže na različite aspekte djetetovog života, od svakodnevne rutine i provođenja slobodnog vremena do podrške u obrazovanju i brige o zdravlju. Time se pokazuje da se njihova uloga ne odnosi samo na osnovnu fizičku skrb, nego i na širi razvojni kontekst djeteta.

To se vidi u iskazu: „*...pa podrška su, znači od svakodnevne brige o djetetu, od provođenja slobodnog vremena pa do ozbiljnih stvari kao što su briga o školi, o zdravstvenom stanju djeteta...*” (S3), koji ukazuje na višeslojnost njihove uključenosti.

U nekim situacijama, članovi proširene obitelji preuzimaju i specifične roditeljske funkcije, osobito u segmentima koji zahtijevaju dodatno vrijeme i organizaciju. Time dolazi do svojevrzne preraspodjele roditeljskih uloga unutar obiteljskog sustava. Jedan od primjera to jasno ilustrira: „*...njegova mama čak je i učiteljica pa je ona preuzela na sebe i učenje s djetetom. Preuzima ulogu djetetove majke u tom dijelu pa onda sinu*

olakšava sve nekakve roditeljske dužnosti i obaveze... ” (S5). Ovakvi primjeri ukazuju na to da proširena obitelj u pojedinim slučajevima ne pruža samo podršku, nego aktivno sudjeluje u preuzimanju dijela roditeljskih odgovornosti.

Nadalje, unutar tematske cjeline „podrške članova proširene obitelji“, sudionice istraživanja detaljno opisuju i druge važne oblike podrške koji nadilaze isključivo skrb o djeci te ukazuju na širok spektar oblika pomoći i podrške koji članovi proširene obitelji osiguravaju prije i tijekom procesa razvoda braka. Osim uključivanja u svakodnevnu brigu o djeci, posebno se ističu financijska i materijalna podrška te emocionalna podrška, koje zajedno čine važan oslonac obiteljima u ovom zahtjevnom životnom razdoblju.

Financijska i materijalna podrška opisuje se kao višeslojna i fleksibilna, pri čemu članovi proširene obitelji sudjeluju na različite načine u osiguravanju stabilnosti obiteljskog života. Sudionice navode kako se ta podrška može očitovati kroz izravno financijsko pomaganje, ali i kroz šire uključivanje u rješavanje imovinskih i stambenih pitanja. Tako se ističe da se članovi proširene obitelji ponekad uključuju i u reguliranje imovinskih odnosa unutar obitelji, čime doprinose ublažavanju financijskog pritiska: *...često se miješaju i u imovinske odnose ili financijski olakšavaju članu vlastite primarne obitelji... ” (S6).*

Osim toga, sudionice naglašavaju i važnost osiguravanja osnovnih životnih uvjeta, poput stambenog prostora, što u kontekstu razvoda može biti presudno za stabilizaciju svakodnevnog života: *...mogu pružiti mjesto stanovanja kao oblik podrške... ” (S1).* Ovakav oblik pomoći posebno dolazi do izražaja u situacijama kada jedan od roditelja nema dovoljno vlastitih financijskih i imovinskih resursa, pri čemu članovi proširene obitelji, a posebice bake i djedovi, preuzimaju ulogu sigurnosne mreže i značajnog izvora financijske stabilnosti: *“...bude značajna i financijska pomoć ako jedan od roditelja ne radi... ” (S2).*

Uz izravne oblike pomoći, sudionice prepoznaju i tzv. „nevidljive“ oblike materijalne podrške, koji uključuju osiguravanje različitih resursa, infrastrukture i uvjeta potrebnih za svakodnevno funkcioniranje obitelji: *“...mogu biti i infrastrukturna podrška ” (S4).* Ovakvi nalazi ukazuju na to da materijalna podrška članova proširene obitelji ne uključuje samo novčanu pomoć, nego i širi spektar doprinosa koji olakšavaju

organizaciju života, kao što je npr. osiguravanje prijevoznog sredstva za obavljanje svakodnevnih dužnosti i slično.

Izrazito važan segment odnosi se i na emocionalnu podršku, koju sudionice opisuju kao ključnu u procesu nošenja s razvodom. Članovi proširene obitelji tijekom razvoda braka često imaju ulogu smirivanja napetih situacija i pružanja osjećaja sigurnosti, osobito djeci. Tako jedna sudionica navodi: *"...mislim da imaju kapacitete da smire situaciju i da ih se u tom trenutku koristi jer mogu biti stalna baza i pružiti sigurnost, pogotovo djeci.."* (S3). Ovaj iskaz upućuje na to da članovi proširene obitelji mogu funkcionirati kao stabilizirajući faktor u emocionalno nestabilnim obiteljskim okolnostima.

Sudionice također ističu da postoje i različiti obrasci ponašanja unutar proširene obitelji, pri čemu neki članovi svjesno nastoje zadržati uravnotežen i podržavajući odnos prema oba roditelja, s ciljem smanjenja sukoba i očuvanja obiteljske ravnoteže:

A tu su tri kategorije ljudi. Jedna su oni kojima je nekako važno da su podržavajući u odnosu i na jednog i na drugog roditelja i pokušavaju smanjiti sukob.." (S5). Ovakvo ponašanje ukazuje na aktivnu ulogu u posredovanju i ublažavanju tenzija unutar obiteljskog sustava, a koje za vrijeme razvoda braka nerijetko postoje s obje strane.

Emocionalna podrška pritom se može manifestirati i kroz izravno pružanje razumijevanja i razgovora roditeljima i djeci, čime se doprinosi smanjenju osjećaja izoliranosti i emocionalnog opterećenja: *"...recimo roditelji ili proširene obitelji mogu biti i emotivna podrška..."* (S4). Time se dodatno potvrđuje da članovi proširene obitelji u kontekstu razvoda imaju važnu ulogu ne samo u praktičnom, nego i u emocionalnom stabiliziranju obiteljskog sustava.

Osim podržavajućih ponašanja, sudionice prepoznaju i ponašanja članova proširene obitelji koja mogu dodatno otežati proces razvoda braka i narušiti obiteljsko funkcioniranje.

U okviru teme „ponašanja koja otežavaju obiteljsko funkcioniranje“, u iskazima se izdvajaju tri međusobno povezane podteme: pozicioniranje i zauzimanje strana, nametanje mišljenja te narušavanje odnosa između roditelja i djece, koje zajedno ukazuju na složenost uloge članova proširene obitelji u kontekstu razvoda.

Prva podtema, pozicioniranje i zauzimanje strana, odnosi se na sklonost članova proširene obitelji da se u situaciji razvoda jasno emocionalno svrstaju uz jednog roditelja, najčešće onog koji pripada njihovoj primarnoj obitelji. Sudionice to opisuju kao gotovo automatsku lojalnost vlastitoj strani, pri čemu objektivnost i neutralnost često dolaze u drugi plan. To se ilustrira izjavom: *Crno-bijelo. Ovo su moji i kad se ne slažem, moji su.*” (S3). U tom kontekstu, ističe se i da se članovi proširene obitelji u pravilu priklanjaju članu njihove primarne obitelji: *Obično se priklone partneru koji je član njihove primarne obitelji.*” (S4). Takvo priklanjanje nerijetko dovede i do prekida komunikacije između bivših obiteljskih sustava, pa tako neke sudionice opisuju situacije u kojoj bake i djedovi prestaju održavati bilo kakav kontakt s drugom stranom, uključujući i osnovne socijalne interakcije: *Kad se razvode njihova djeca, bake i djedovi znaju u potpunosti prekinuti komunikaciju, čak i pozdravljanje na ulici*” (S4).

U nekim slučajevima prisutna je i otvorena podrška vlastitom članu obitelji, što dodatno učvršćuje ovakvu podjelu: *...daju podršku svom članu obitelji...*” (S7). No, jedna sudionica ističe i kako su moguće i drugačije situacije, u kojima se članovi proširene obitelji priklone i zauzmu stranu partnera koji nije član njihove primarne obitelji. Kako navodi, najčešće se takve situacije dogode kada je preljub njihovog člana primarne obitelji razlog za razvod braka. Tako jedna sudionica iznosi svoje zapažanje: *..možda kad je u pitanju preljub pa znaju biti jako ljuti na svog sina i reći: baš me briga, tvoja žena ostaje s djecom, ti idi*”. *Kao da imaju potrebu solidarizirati se*” (S5). Druga sudionica ističe da su takve situacije moguće i kada se radi o ovisnosti člana primarne obitelji : *..baka i djed zauzimaju stranu zeta ili snahe, ukoliko su njihova djeca ovisna o alkoholu ili su baš ekstra problematičnog ponašanja...*” (S2)

Druga podtema, nametanje mišljenja kao način produbljivanja sukoba, odnosi se na situacije u kojima članovi proširene obitelji ne ostaju samo promatrači, već aktivno sudjeluju u usmjeravanju tijeka razvoda. To se očituje kroz njihovo utjecaj na donošenje roditeljskih odluka, inzistiranje na vlastitim stavovima te poticanje jedne strane na određeno ponašanje.

Sudionice navode kako pojedini članovi obitelji preuzimaju vrlo dominantnu ulogu u obiteljskim procesima: *A tu su se pokazale značajne te svekrve. Kad bi došlo do razvoda, počele bi voditi igru i nametati mišljenje*” (S3).

U takvim situacijama dolazi do otežavanja roditeljske komunikacije jer se potencijalni dogovori dodatno destabiliziraju vanjskim utjecajima: *...možda bi roditelji i postigli dogovor i plan, a obitelj nagovara da ne...*” (S1).

Sudionice također opisuju kako se kroz uvjeravanje da je samo jedna strana u pravu” dodatno učvršćuju sukobi: *I nameću im onda da su samo oni u pravu i tako produbljuju sukob.*” (S2).

Pojavljaju se i situacije otvorenog verbalnog konflikta s drugim partnerom te javnog iznošenja kritika: *Ponekad se i oni obračunavaju s drugim partnerom, glasno dijele svoje mišljenje, što je sve pogrešno napravljeno.*” (S6).

U tom procesu može doći i do poticanja sumnje ili opreza prema drugoj strani: *Pozivaju svog člana na oprez...*” (S7), kao i do poticanja ponašanja koja dodatno kompliciraju pregovore i dogovore: *...a mogu dodatno i otežati sukob, nagovarati na nešto što možda muž/žena ne bi pristali...*” (S2).

Treća podtema, narušavanje odnosa između roditelja i djece, odnosi se na situacije u kojima ponašanja članova proširene obitelji počinju utjecati na djecu i njihovu percepciju roditelja. Sudionice navode kako se u takvim okolnostima često prenose negativni stavovi i kritike prema jednom od roditelja, čime se djeca indirektno uključuju u konflikt: *I mamina rodbina će stati na maminu stranu i kritizirati način na koji otac brine o djetetu*” (S3).

Posebno se naglašava da emocionalno intenzivne situacije, poput razvoda do kojeg je došlo zbog nevjere jednog partnera, mogu dodatno pojačati negativne reakcije koje se potom prenose na djecu: *Pogotovo kad se radi o preljubu. Znaju biti jako ljuti i to onda prenositi na svoju unučad*” (S4).

U nekim slučajevima dolazi i do izravnog ocrnjivanja drugog roditelja pred djetetom, što može imati dugoročne posljedice na odnos djeteta s roditeljem: *Postoje situacije i kad optužuju ili ocrnjuju drugog pred djecom*” (S6).

Posljedično, razvod utječe i na širu obiteljsku dinamiku, uključujući učestalost i kvalitetu kontakta djece s članovima obitelji roditelja s kojim ne žive: *Razvod utječe i na dinamiku viđanja. Dijete manje viđa članove obitelji onog roditelja s kojim ne živi” (S1).*

Sveukupno gledano, rezultati ukazuju na to da članovi proširene obitelji u kontekstu razvoda mogu imati dvostruku ulogu: s jedne strane mogu biti važan izvor podrške, no s druge strane određeni obrasci njihova ponašanja, poput zauzimanja strana, nametanja mišljenja i uključivanja djece u konflikte, mogu značajno otežati obiteljsko funkcioniranje i produbiti postojeće napetosti.

Iz rezultata dobivenih tematskom analizom izjava obiteljskih medijatorica saznaje se kako je ponašanje i utjecaj članova proširene obitelji prije i tijekom razvoda braka uvjetovan nizom osobnih i kontekstualnih odrednica.

Unutar ove teme, prema navodima obiteljskih medijatorica, posebno se izdvajaju životna dob, razina obrazovanja, osobna uvjerenja i stavovi te iskustva u primarnoj obitelji, pri čemu svaka od tih odrednica doprinosi različitim obrascima ponašanja i razinom uključenosti članova proširene obitelji.

U odnosu na životnu dob, rezultati istraživanja ukazuju na to da su mlađe osobe podložnije utjecaju roditelja i drugih članova proširene obitelji. Tako jedna sudionica ističe kako *kad je netko jako mlad, 18, 19, 20 godina onda se tu roditelji znaju miješati i govoriti umjesto njih” (S4)*, što upućuje na manju razinu autonomije u partnerskim i životnim odlukama.

Sličan obrazac prepoznaje se i u slučajevima veće razlike u godinama među partnerima pa tako jedna sudionica navodi da *eventualno možda utječe i ako je velika razlika u godinama, pa stariji misle da su pametniji” (S5)*. Prisutna neravnotežu moći koja proizlazi iz velike razlike u starosti partnera može stvoriti prostor za dodatno uplitanje članova proširene obitelji. U tom kontekstu zanimljivo je i zapažanje sudionice istraživanja da se *kod mlađih muškaraca, često majke upliću” (S3)*, što dodatno potvrđuje životnu dob kao potencijalni prediktor razine utjecaja članova proširene obitelji.

Razina obrazovanja i profesionalni status također se pokazuju kao važni kontekstualni čimbenici, ali ne nužno u očekivanom smjeru. Naime, rezultati ukazuju na to da *visoko konfliktniji ljudi imaju zanimanja koja su jako moćna. Liječnici, pravnici i odvjetnici. Tu i tamo neki policajac, i za neko čudo, učitelji u školi*” (S5). Također se navodi da su se *visoko obrazovani pokazali konfliktniji*” (S5). Ovi rezultati sugeriraju da visoko obrazovanje i profesionalna moć ne djeluju zaštitno u kontekstu obiteljskih odnosa, već mogu biti povezani s izraženijim obrascima konfliktnosti i potrebe za kontrolom od strane članova proširene obitelji tijekom razvoda braka.

Nadalje, odgovori sudionica istraživanja pokazuju da važnu ulogu u definiranju načina uplitanja članova proširene obitelji u tijek razvoda imaju i određena osobna obilježja partnera, njihovi stavovi i uvjerenja. Tako se ističe da *ako se radi o tradicionalnoj, konzervativnoj osobi, moguće da obitelj više utječe u kojem smjeru će odnos ići i utječe na tijek razvoda*” (S2). Ovakvi navodi dodatno se pojašnjavaju tvrdnjom da na sve to utječu *unutarnja uvjerenja, crte ličnosti i osobnosti te duboka možda i vjerska i rigidna uvjerenja*” (S4). Navedeno ukazuje na to da rigidniji sustavi vrijednosti partnera u razvodu mogu povećati otvorenost prema utjecaju šire obitelji, ali i usmjeravati način donošenja odluka u procesu razvoda.

Posebno važan segment odnosi se na rana iskustva i odgoj u primarnoj obitelji, koja su prepoznata kao snažan model ponašanja partnera u situaciji razvoda. U tom smislu navodi se da *pa sigurno da na to hoće li prihvatiti utjecaj obitelji, utječe i kakav su odgojni stil u primarnoj obitelji imali*” (S1).

Nadalje, iskustva razvoda u primarnoj obitelji imaju transgeneracijski potencijal, pa se ističe: *Ako su bake i djedovi razvedeni, onda su možda i njihova djeca sklonija pratiti njihov primjer. Ili obrnuto – znaju reći moji roditelji su se razveli pa neću to priuštiti svojoj djeci*” (S2). Ovi nalazi pokazuju kako se obiteljski obrasci mogu ili preuzeti ili aktivno odbacivati, ovisno o subjektivnoj interpretaciji ranijih iskustava.

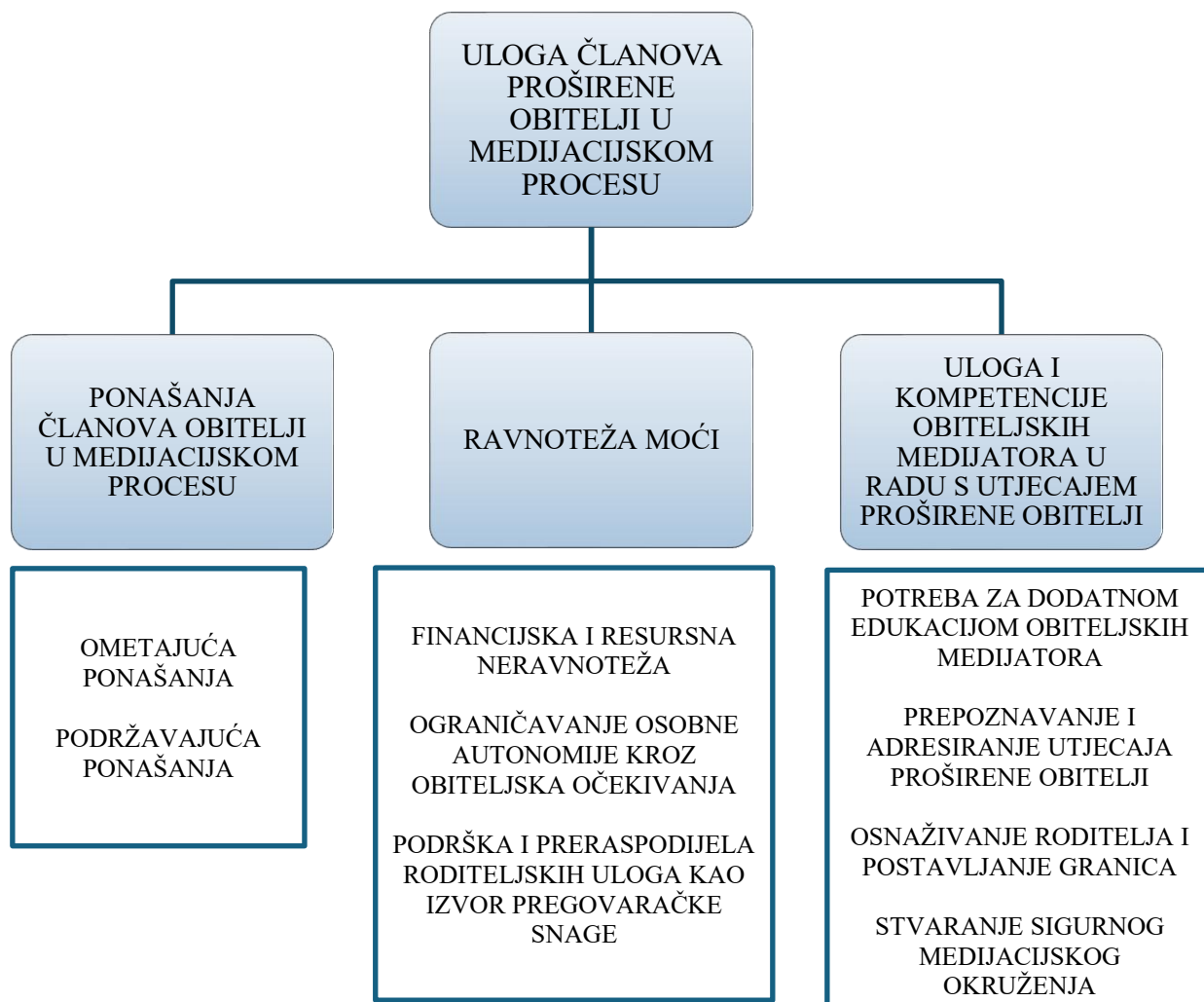
Dodatno, važnost obiteljske strukture i financijske moći vidljiva je u izjavi *Oca je strah ishoda jer se radi o moćnoj, vrlo umreženoj obitelji bivše supruge*” (S7), što ukazuje na to da proširena obitelj može imati i moć koja nadilazi emocionalne i relacijske aspekte te direktno utječe na percepciju ishoda razvoda.

Zaključno, rezultati upućuju na to da je utjecaj članova proširene obitelji u kontekstu razvoda višeslojan i uvjetovan kombinacijom individualnih karakteristika i obiteljskog konteksta, pri čemu životna dob, obrazovanje, osobna uvjerenja i iskustva iz primarne obitelji oblikuju stupanj i smjer tog utjecaja.

4.2. Uloga članova proširene obitelji u medijacijskom procesu

Govoreći o ulozi članova proširene obitelji u medijacijskom procesu, obiteljske medijatorice opisuju ponašanja članova proširene obitelji i njihov utjecaj na ravnotežu moći u medijacijskom procesu te ističu uloge i kompetencije obiteljskih medijatora u tom kontekstu. Teme i podteme dobivene iz odgovora sudionica na drugo istraživačko pitanje prikazane su grafički kroz Sliku 2 te su potkrijepljene izjavama sudionica istraživanja prikazanim u Tablici 2 (u prilogu).

Slika 2. Uloga članova proširene obitelji u medijacijskom procesu

U okviru teme „ponašanja članova proširene obitelji u medijacijskom procesu“, odgovori sudionica istraživanja su grupirani u dvije podteme: ometajuća ponašanja i podržavajuća ponašanja. Prema iskustvu sudionica istraživanja članovi proširene obitelji mogu imati izrazito važnu ulogu u oblikovanju tijeka medijacije jer utječu na komunikaciju i donošenje odluka te samu mogućnost postizanja i održavanja sporazuma. Njihov utjecaj pritom nije jednoznačan, već se kreće na kontinuumu od konstruktivne podrške do otežavanja procesa medijacije.

Kada je riječ o ometajućim ponašanjima, sudionice istraživanja ističu kako članovi proširene obitelji često djeluju iz pozadine, ali unatoč tome snažno oblikuju stavove, odluke i ponašanja sudionika medijacije. Takav utjecaj nerijetko nije izravno vidljiv, ali je prisutan u dinamici pregovora i donošenju odluka. Jedna sudionica vrlo slikovito opisuje tu pojavu navodeći kako članovi proširene obitelji „...*moгу biti nevidljivi slon koji predstavlja zapreku prema sporazumu...*” (S6). Ovaj iskaz ukazuje na prisutnost članova proširene obitelji u procesu medijacije, pri čemu njezin utjecaj može biti snažan čak i kada članovi proširene obitelji nisu fizički prisutni tijekom susreta.

Sudionice naglašavaju kako stavovi članova proširene obitelji prema samoj medijaciji mogu značajno utjecati na motivaciju i spremnost sudionika za suradnju. Nepovjerenje prema medijacijskom postupku može se prenijeti na same sudionike te može dovesti do smanjene otvorenosti prema dijalogu i sporazumu. Kako navodi jedna sudionica: „*Čini mi se i da se nepovjerenje članova obitelji prema postupku medijacije može prelići na sudionike.*” (S5).

Posebno složene situacije pojavljuju se kada su članovi proširene obitelji izravno uključeni u svakodnevnu skrb o djeci. U tim slučajevima njihova uključenost može rezultirati pokušajima utjecaja na sadržaj roditeljskog plana i ishode pregovora. Jedna sudionica navodi: „*Kad su izravno uključeni u skrb o djeci, mogu indirektno zahtijevati roditeljski plan koji ne odgovara onom drugom. Mogu minirati dogovore*” (S6). Ovakvi iskazi upućuju na to da članovi proširene obitelji ponekad djeluju iz vlastitih interesa ili potreba, što može dovesti do dodatnog produbljivanja sukoba među roditeljima te otežati postizanje održivog i obostrano prihvatljivog sporazuma.

Nadalje, sudionice opisuju situacije u kojima članovi proširene obitelji aktivno utječu na odluke sudionika o nastavku ili prekidu medijacijskog procesa. Jedna od sudionica navodi primjer u kojem je „*Osoba odustala od drugog susreta medijacije nakon što se savjetovala s roditeljima te odlučila da će zaštitu svojih prava potražiti na sudu*” (S6). Time se smanjuje mogućnost postizanja sporazuma i povećava rizik daljnje eskalacije konflikta.

Sudionice su prepoznale i kako članovi proširene obitelji mogu doprinositi pojačavanju sukoba kroz zauzimanje strana i korištenje agresivne retorike prema drugom roditelju. Tako jedna sudionica opisuje situaciju u kojoj su „*Njegovi roditelji zauzeli prema majci tu nekakvu vrlo agresivnu retoriku, pa je mama isto prestala s praksom da malena viđa baku i djeda*” (S5). Ovaj primjer pokazuje kako roditeljski konflikt može biti dodatno pojačan uključivanjem članova šire obitelji u sukob, što ne utječe samo na medijacijski proces nego i na odnose unutar šire obiteljske mreže, uključujući odnos djece s bakom i djedom.

Značajan aspekt ometajućih ponašanja odnosi se i na smanjivanje autonomije sudionika medijacije. Sudionice istraživanja opisuju situacije u kojima pojedinci ne pregovaraju iz vlastite perspektive, već pod snažnim utjecajem roditelja ili drugih članova obitelji. To je vidljivo u iskazu: „*...govorio je u smislu joj ne znam, mojoj mami to neće odgovarati, pregovara u ime svoje mame, a ne u svoje ime.*” (S4). Takva dinamika može otežati autentično izražavanje potreba i interesa sudionika te narušiti osnovne pretpostavke medijacijskog procesa, koji počiva na dobrovoljnosti i autonomnom donošenju odluka. Slično tome, sudionice navode da članovi proširene obitelji ponekad utječu na promjenu već postignutih dogovora: „*Dogovorimo sporazum i onda dođu drugi put i ipak ne bi, i tu prepoznamo da ih je neki član obitelji odgovorio.*” (S2). Ovakve situacije medijatori povezuju s implicitnim i eksplicitnim pritiscima koji otežavaju održavanje postignutih sporazuma. Kako ističe jedna sudionica „*Budu tu implicitni i eksplicitni pritisci pa taj koji pregovara nema autonomiju i to kompromitira sporazum.*” (S3).

S druge strane, rezultati istraživanja pokazuju kako članovi proširene obitelji mogu imati i izrazito podržavajuću i stabilizirajuću ulogu u medijacijskom procesu. U tim situacijama članovi proširene obitelji djeluju kao važan izvor emocionalne,

organizacijske i praktične podrške te pridonose smanjenju konflikta i lakšem postizanju dogovora. Jedna od sudionica navodi kako članovi proširene obitelji „*Mogu kreirati prijedloge i poticati sporazum...*” (S6), čime aktivno doprinose traženju rješenja prihvatljivih za obje strane. Takva ponašanja mogu olakšati komunikaciju među roditeljima te pomoći u stvaranju suradničke atmosfere.

Podržavajuća uloga članova proširene obitelji osobito dolazi do izražaja u organizaciji skrbi o djeci i prilagodbi roditeljskog plana. Jedna sudionica opisuje kako je „*Proširena obitelj u ovom slučaju pomogla u fleksibilnosti oko postizanja plana.*” (S6).

Ovakvi primjeri pokazuju da članovi proširene obitelji mogu predstavljati važan resurs u svakodnevnom funkcioniranju obitelji, osobito u situacijama kada roditelji trebaju dodatnu logističku ili praktičnu pomoć.

Sudionice ističu i važnost emocionalne podrške koju članovi proširene obitelji mogu pružiti tijekom medijacijskog procesa. Tako jedna sudionica navodi: „*Njegova mama je bila tu kao podrška i ona se mislim čak unutar sebe i osjećala sigurnije jer se radilo o malom djetetu. To je olakšalo plan.*” (S3). Ovaj iskaz pokazuje kako prisutnost bliske osobe može povećati osjećaj sigurnosti i emocionalne stabilnosti sudionika, što može pozitivno utjecati na njihovu spremnost na suradnju i konstruktivno sudjelovanje u procesu.

Osim emocionalne i praktične podrške, sudionice prepoznaju i ulogu članova proširene obitelji u smirivanju sukoba i poticanju racionalnijeg pristupa problemu. Jedna sudionica navodi: „*Mislim načelno pokušavaju roditelji tu biti glas razuma.*” (S5). Time se ukazuje na potencijal članova proširene obitelji da djeluje kao stabilizirajući čimbenik, osobito u situacijama izraženih emocionalnih tenzija između roditelja. Nadalje, članovi proširene obitelji često sudjeluju i u praktičnoj organizaciji svakodnevnog života nakon razdvajanja roditelja. Kako ističe jedna sudionica: „*Kad radimo plan, oni su vrlo često uključeni, barem kao tehnička pomoć.*” (S4). Njihova uključenost u tom smislu može pridonijeti realističnijem i provedivijem roditeljskom planu.

Kao što je i ranije spomenuto, rezultati istraživanja pokazuju i kako sudionice ističu i ravnotežu moći kao bitan aspekt za promatranje uključenosti članova proširene obitelji u medijacijski proces. Analizirani iskazi obiteljskih medijatorica ukazuju na to da se neravnoteža moći u medijacijskom procesu ne očituje isključivo kroz odnos između dvaju roditelja, već je snažno uvjetovana širim kontekstom obiteljskih resursa, očekivanja i uloga. Na temelju analize podataka izdvojene su tri temeljne podteme: financijska i resursna neravnoteža, ograničavanje osobne autonomije kroz obiteljska očekivanja te podrška i preraspodjela roditeljskih uloga kao izvor pregovaračke snage.

U okviru financijske i resursne neravnoteže, sudionice ističu kako ekonomski resursi značajno utječu na spremnost na dogovor te poziciju sudionika u medijaciji.

Kako navodi jedna sudionica, „*Ukoliko netko ima manje, a netko više novaca, onom s manje će biti veći interes da se dogovori i da ne ide na sud.*” (S2), što upućuje na to da financijska ovisnost može povećati pritisak na kompromis. Slično tome, financijska snaga se prepoznaje kao ključan strukturni čimbenik neravnoteže moći: „*Financijska moć je neizmjenjiva te obitelji, a on nema takve mogućnosti. To je evidentna neravnoteža moći.*” (S7). Ovaj iskaz ukazuje na to da ekonomski resursi ne određuju samo materijalne uvjete, već i pregovaračku poziciju i slobodu odlučivanja sudionika.

Sljedeća izdvojena tema „ograničavanje osobne autonomije kroz obiteljska očekivanja“ odnosi se na situacije u kojima sudionici ne donose odluke samostalno, već pod snažnim utjecajem članova proširene obitelji. Medijatorice opisuju kako se u pregovorima često pojavljuje „glas obitelji” koji zamjenjuje individualnu perspektivu sudionika: „*...govorio je u smislu joj ne znam, mojoj mami to neće odgovarati, pregovara u ime svoje mame a ne u svoje ime.*” (S4). Takvi obrasci ukazuju na smanjenu autonomiju i pomak u procesu odlučivanja s individualne na obiteljsku razinu. Dodatno, ističe se prisutnost različitih oblika pritisaka: „*Budu ti implicitni i eksplicitni pritisci da taj koji pregovara nema autonomiju i da kompromitira sporazum.*” (S3), što dodatno otežava donošenje samostalnih, autonomnih i autentičnih odluka.

U pojedinim slučajevima, utjecaj obitelji dovodi i do odustajanja od medijacijskog procesa, kako navodi jedna sudionica: „*Osoba je odustala od drugog susreta medijacije nakon što se savjetovala s roditeljima...*” (S6).

Svi navedeni primjeri ukazuju na to da obiteljska očekivanja mogu značajno ograničiti individualnu pregovaračku slobodu i usmjeriti sudionike prema odlukama koje nisu nužno rezultat njihovih vlastitih potreba, a čime se narušava ne samo autonomija već i ravnoteža moći. Druga strana tako pregovara s cijelom obitelji, ne samo s drugim roditeljem.

Treća tema „podrška i preraspodjela roditeljskih uloga kao izvor pregovaračke snage“ pokazuje kako uključenost proširene obitelji može istovremeno djelovati kao važan resurs koji jača pregovaračku poziciju sudionika, ali utječe i na ravnotežu moći. Logistička i emocionalna podrška omogućuje veću fleksibilnost u svakodnevnom funkcioniranju i skrbi o djeci, što se odražava i na kvalitetu pregovaranja.

„Onaj koji ima podršku obitelji u skrbi za djecu (čuvanje) lakše usklađuje skrb o djeci s npr. radnim smjenama u odnosu na onog koji nema te je fleksibilniji. Zbog toga taj roditelj može realnije predlagati i pregovarati o općem opsegu provedenog s djetetom jer ima osiguranu logističku i emocionalnu potporu.” (S6).

Slično tome, nedostatak takve podrške može dovesti do smanjenih kapaciteta i veće ovisnosti o dogovoru: *„Pa utječe to sigurno na ravnotežu moći. Njeni kapaciteti i životne vještine su svedene na preživljavanje i zato ona i pristaje na sedam - sedam jer joj odgovara da joj netko čuva dijete kad je u manje moćnoj poziciji.” (S3).*

Nadalje, medijatorice prepoznaju i važnost postavljanja granica prema proširenoj obitelji kako bi se očuvala ravnoteža moći: *„Zna se na medijaciji čut o baki, tetki, ujaku koji je jako uključen al tu onda učimo te roditelje da postave granice i uspostave ravnotežu moći.” (S5).*

Osim logističke podrške, uočava se i promjena u roditeljskim ulogama koja može utjecati na raspodjelu moći: *„Žena je tu manjih kapaciteta roditeljskih, on je više angažiran u te majčinske uloge. I tako vrati moć.” (S7).*

Dodatno, resursi proširene obitelji mogu se koristiti i kao pregovarački alat, primjerice kada sudionici koriste mogućnost preseljenja ili obiteljske mreže za jačanje svoje pozicije: *„Jedna klijentica je imala mamu koja je živjela u Americi i ona je to u medijaciji stalno koristila i govorila da će odseliti s djetetom kod nje” (S1).* Time

zapravo dodatno i ojačaju vlastitu moć i potencijalno pridonose neravnoteži moći u medijacijskom procesu.

Slijedom svega navedenog, rezultati ukazuju na to da se ravnoteža moći u obiteljskoj medijaciji oblikuje kroz kompleksnu interakciju materijalnih resursa, obiteljskih očekivanja i raspodjele roditeljskih uloga. Proširena obitelj pritom može istovremeno djelovati kao izvor podrške koji jača pregovaračku poziciju, ali i kao faktor koji ograničava autonomiju i uvodi dodatne neravnoteže u proces odlučivanja.

U okviru ove teme analiziraju se iskazi obiteljskih medijatorica koji se odnose na profesionalne kompetencije, pristupe radu s utjecajem proširene obitelji, osnaživanje roditelja te stvaranje podržavajućeg medijacijskog okruženja.

Na temelju analize podataka može se uočiti kako medijatori vlastitu ulogu percipiraju kao višeslojnu i zahtjevnu, pri čemu se ističe potreba za kontinuiranim stručnim razvojem, aktivnim radom na obiteljskim utjecajima, jačanjem roditeljske autonomije te oblikovanjem sigurnog i informiranog prostora za pregovaranje.

U tom kontekstu, sudionice posebno naglašavaju edukaciju medijatora kao važan segment profesionalnog razvoja. Ističe se da postojeći edukacijski okvir nije u potpunosti dovoljan za suočavanje s kompleksnim obiteljskim dinamikama koje se pojavljuju u praksi. Tako se navodi: *Dodatne edukacije za obiteljske medijatore nam trebaju. Taj dio nadogradnje mi nedostaje.*” (S1), kao i *Specifične edukacije bi nam trebale.*” (S2). Dodatno, važnost kontinuiranog usavršavanja i supervizije naglašava se kroz potrebu za razvojem naprednijih pristupa i vještina: *Može biti korisna supervizija i usvajanje dodatnih složenijih ili kreativnijih vještina...*” (S6). Ovi iskazi ukazuju na percepciju medijatora da je profesionalni razvoj ključan za adekvatno upravljanje kompleksnim situacijama u praksi.

Druga izdvojena tema odnosi se na utjecaj proširene obitelji, pri čemu medijatorice ističu važnost prepoznavanja i adresiranja vanjskih utjecaja koji mogu otežati postizanje dogovora između sudionika. Utjecaj članova proširene obitelji prepoznaje se kao značajan faktor koji može blokirati ili usporiti proces, zbog čega se naglašava potreba njegovog aktivnog procesuiranja: “Svakako radim na utjecaju proširene obitelji kad ga prepoznam. To je veliki kamen spoticanja i ako to ne razriješimo ne

možemo dalje.” (S2). Također se ističe važnost komunikacijskih vještina medijatora u prepoznavanju ovih utjecaja: “Pažljivim slušanjem i ciljanim pitanjima nastojim prepoznati utjecaj članova, a potom pomoći strankama da osvijeste taj utjecaj i steknu autonomiju u donošenju odluka.” (S6). Ovi nalazi ukazuju na to da se utjecaj proširene obitelji ne promatra kao sporedan element, već kao ključan faktor koji oblikuje tijek medijacije.

Treća, osnaživanje roditelja, odnosi se na intervencije usmjerene na jačanje roditeljske uloge i sposobnosti donošenja samostalnih odluka, uz istodobno uspostavljanje granica prema proširenoj obitelji. Medijatorice naglašavaju važnost rada na kvaliteti roditeljskog odnosa i njegovoj ulozi u dobrobiti djece: “Moj fokus u medijaciji je na njihovom odnosu, kroz osnaživanje parova. Radim na osnaživanju i osvještavanju važnosti njihovog odnosa za dobrobit djece.” (S7). Istovremeno se ističe i potreba za konkretnom podrškom roditeljima u postavljanju granica: “Moramo osnažiti roditelje u razvodu da znaju postaviti granice prema svojim roditeljima.” (S5). Ovi iskazi ukazuju na to da se osnaživanje roditelja promatra kao važan preduvjet očuvanja njihove autonomije u procesu odlučivanja.

Četvrta izdvojena dimenzija odnosi se na medijacijsko okruženje, pri čemu se naglašava važnost stvaranja sigurnog, informiranog i inkluzivnog prostora za komunikaciju. Sudionice ukazuju na potrebu šireg pristupa medijaciji koji omogućuje dublje razumijevanje obiteljskih dinamika: “Mislim da bi medijacija trebala biti širi postupak... kad ih pustimo puno toga više i čujemo.” (S4). Također se prepoznaje mogućnost uključivanja šire obitelji u proces, uz adekvatno strukturiranje njihove uloge: “Imamo tu mogućnost uključiti cijelu obitelj...” (S4). Važnim se ističe i stvaranje pozitivne i podržavajuće atmosfere u kojoj se sudionici osjećaju sigurno: “Važno je stvoriti pozitivno okruženje.” (S5). U tom kontekstu naglašava se i odgovornost medijatora u balansiranju informacija i normalizaciji procesa: “Odgovornost medijatora da izbalansiramo informacijama, normalizacijom.” (S3). Sve navedeno upućuje na to da kvalitetno medijacijsko okruženje predstavlja ključan preduvjet učinkovitog procesa.

Sveukupno, rezultati ukazuju na to da uloga obiteljskih medijatora nadilazi tehničko vođenje procesa te uključuje kontinuirani profesionalni razvoj, aktivno upravljanje

obiteljskim utjecajima, osnaživanje sudionika i stvaranje strukturiranog, ali podržavajućeg okruženja za donošenje odluka.

U sklopu analiziranja uloge članova proširene obitelji u medijacijskom procesu sudionice se osvrću i na ulogu i kompetencije obiteljskih medijatora za rad s članovima proširene obitelji u obiteljskoj medijaciji. Na temelju analize podataka može se uočiti kako obiteljske medijatorice vlastitu ulogu percipiraju kao višeslojnu i zahtjevnu, pri čemu se ističe potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem, aktivnim radom na prepoznavanju obiteljskog utjecaja, jačanjem roditeljske autonomije te oblikovanjem sigurnog i informiranog prostora za pregovaranje.

U tom kontekstu, sudionice posebno naglašavaju edukaciju obiteljskih medijatora kao važan segment profesionalnog razvoja. Ističe se da postojeći edukacijski okvir nije u potpunosti dovoljan za suočavanje s kompleksnim obiteljskim dinamikama koje se pojavljuju u praksi. Tako se navodi: *Dodatne edukacije za obiteljske medijatore nam trebaju. Taj dio nadogradnje mi nedostaje.*” (S1), kao i *“Specifične edukacije bi nam trebale.”* (S2). Dodatno, važnost kontinuiranog usavršavanja i supervizije naglašava se kroz potrebu za razvojem novih pristupa i vještina: *“Može biti korisna supervizija i usvajanje dodatnih složenijih ili kreativnijih vještina...”* (S6). Ovi navodi ukazuju na percepciju obiteljskih medijatorica da je profesionalni razvoj ključan za adekvatno upravljanje kompleksnim situacijama u praksi.

Druga izdvojena podtema odnosi se na utjecaj proširene obitelji, pri čemu obiteljske medijatorice ističu važnost prepoznavanja i adresiranja vanjskih utjecaja koji mogu otežati postizanje dogovora između sudionika. Utjecaj članova proširene obitelji prepoznaje se kao značajan faktor koji može blokirati ili usporiti proces, zbog čega se naglašava potreba njegovog aktivnog procesuiranja: *Svakako radim na utjecaju proširene obitelji kad ga prepoznam. To je veliki kamen spoticanja i ako to ne razriješimo ne možemo dalje.*” (S2). Također se ističe važnost komunikacijskih vještina medijatora u prepoznavanju ovih utjecaja: *Pažljivim slušanjem i ciljanim pitanjima nastojim prepoznati utjecaj članova, a potom pomoći strankama da osvijeste taj utjecaj i steknu autonomiju u donošenju odluka.*” (S6). Ovi navodi ukazuju na to da se utjecaj proširene obitelji ne promatra kao sporedan element, već kao ključan faktor koji oblikuje tijek medijacije.

Treća izdvojena podtema, osnaživanje roditelja, odnosi se na intervencije usmjerene na jačanje roditeljske uloge i sposobnosti donošenja samostalnih odluka, uz istodobno uspostavljanje granica prema članovima proširene obitelji. Obiteljske medijatorice naglašavaju važnost rada na kvaliteti roditeljskog odnosa i njegovoj ulozi u dobrobiti djece: *Moj fokus u medijaciji je na njihovom odnosu, kroz osnaživanje parova. Radim na osnaživanju i osvještavanju važnosti njihovog odnosa za dobrobit djece.*” (S7).

Istovremeno se ističe i potreba za konkretnom podrškom roditeljima u postavljanju granica: *Moramo osnažiti roditelje u razvodu da znaju postaviti granice prema svojim roditeljima.*” (S5). Ovi iskazi ukazuju na to da se osnaživanje roditelja promatra kao važan preduvjet očuvanja njihove autonomije u procesu odlučivanja u obiteljskoj medijaciji.

Četvrta izdvojena podtema odnosi se na medijacijsko okruženje, pri čemu se naglašava važnost stvaranja sigurnog i informiranog prostora za komunikaciju. Sudionice ukazuju na potrebu šireg pristupa obiteljskoj medijaciji koji omogućuje dublje razumijevanje obiteljskih dinamika: *Mislim da bi medijacija trebala biti širi postupak... kad ih pustimo puno toga više i čujemo.*” (S4). Također se prepoznaje mogućnost uključivanja šire obitelji u proces, uz adekvatno strukturiranje njihove uloge: *Imamo tu mogućnost uključiti cijelu obitelj...*” (S4). Važnim se ističe i stvaranje pozitivne i podržavajuće atmosfere u kojoj se sudionici osjećaju sigurno: *Važno je stvoriti pozitivno okruženje.*” (S5). U tom kontekstu naglašava se i odgovornost obiteljskog medijatora u balansiraju informacijama i normalizaciji procesa: *“Odgovornost medijatora da izbalansiramo informacijama, normalizacijom.”* (S3). Sve navedeno upućuje na to da kvalitetno medijacijsko okruženje predstavlja ključan preduvjet učinkovitog procesa.

Sveukupno, dobiveni rezultati ukazuju na izrazitu kompleksnost i ambivalentnost uloge proširene obitelji u medijacijskom procesu. Članovi proširene obitelji mogu, ovisno o kvaliteti odnosa, komunikacijskim obrascima i vlastitim stavovima prema sukobu i medijaciji, djelovati kao važan zaštitni i podržavajući čimbenik ili kao izvor dodatnih pritisaka, konflikata i destabilizacije procesa. Uloga proširene obitelji pritom se ne može promatrati isključivo pozitivno ili negativno, već ju je potrebno razumjeti u kontekstu specifične obiteljske dinamike i odnosa moći među članovima obitelji.

Rezultati istraživanja stoga upućuju na važnost da medijatori tijekom procesa prepoznaju i procijene utjecaj proširene obitelji na sudionike medijacije, kako bi mogli adekvatno odgovoriti na moguće rizike, ali i iskoristiti potencijalne resurse podrške koje proširena obitelj može pružiti.

Također, rezultati ukazuju na to da uloga obiteljskih medijatora nadilazi tehničko vođenje procesa te uključuje kontinuirani profesionalni razvoj, aktivno upravljanje obiteljskim utjecajima, osnaživanje sudionika i stvaranje strukturiranog, ali podržavajućeg okruženja za donošenje odluka.

4.3. Uloga članova proširene obitelji u procesu prilagodbe na razvod braka

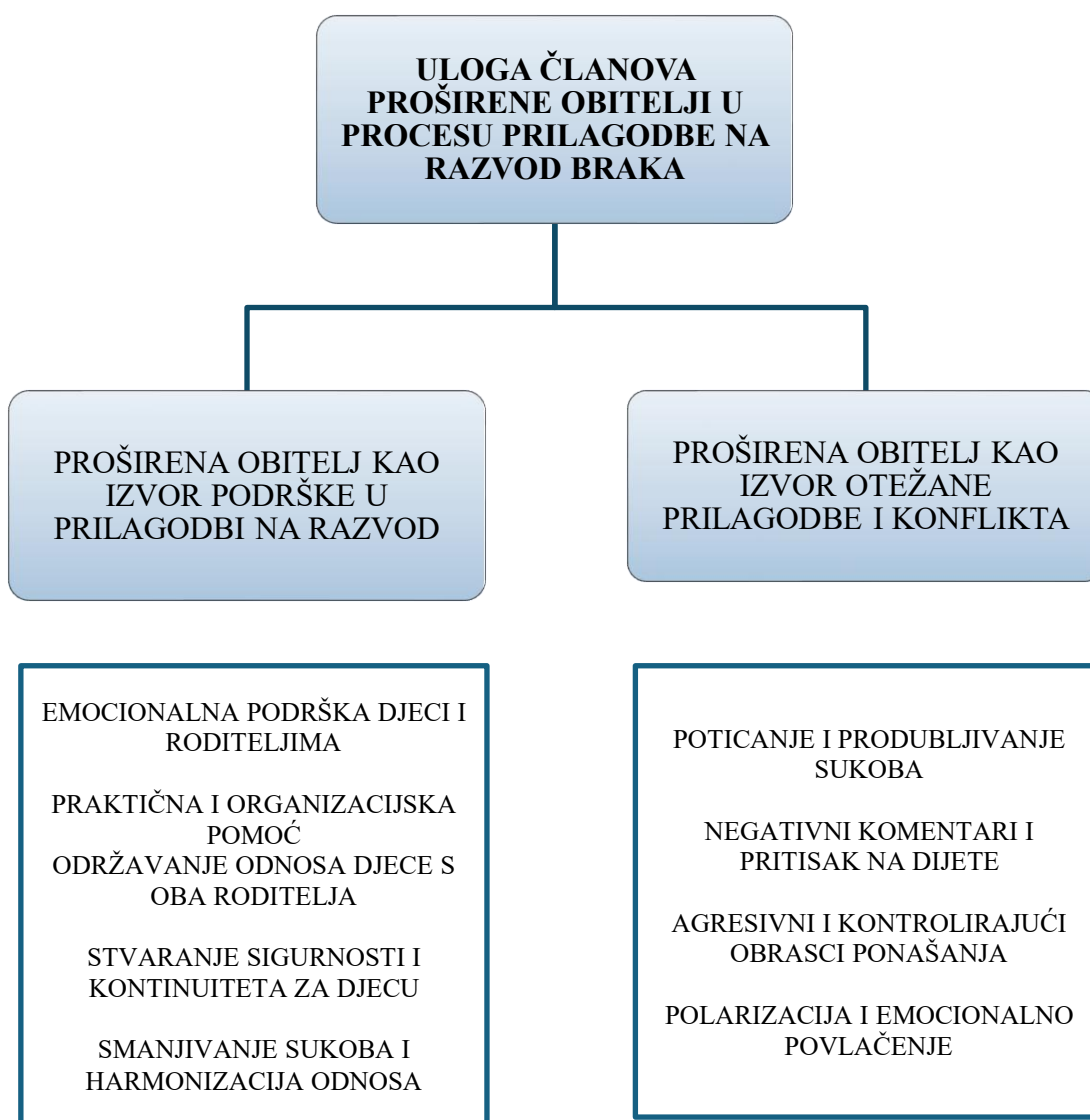
U posljednjem dijelu istraživanja sudionice su iznosile svoja profesionalna iskustva i uvide o ulozi članova proširene obitelji u procesu prilagodbe djece i roditelja na razvod braka.

Rezultati pokazuju kako obiteljske medijatorice smatraju kako članovi proširene obitelji imaju izrazito važnu i kompleksnu ulogu u procesu prilagodbe na razvod braka. Iz perspektive obiteljskih medijatorica, proširena obitelj može predstavljati značajan zaštitni faktor koji doprinosi emocionalnoj stabilnosti, kontinuitetu obiteljskih odnosa i smanjenju roditeljskog opterećenja, ali istovremeno može djelovati i kao izvor dodatnih sukoba, pritisaka i destabilizacije obiteljskih odnosa. Rezultati pokazuju kako uloga proširene obitelji uvelike ovisi o kvaliteti odnosa unutar obitelji, razini konflikta među roditeljima te sposobnosti članova obitelji da vlastite emocije stave u drugi plan i usmjere se na dobrobit djece.

Analizom iskaza obiteljskih medijatorica na treće istraživačko pitanje o ulozi članova proširene obitelji u procesu prilagodbe na razvod braka izdvojene su dvije glavne teme: „*proširena obitelj kao izvor podrške u prilagodbi na razvod*“ te „*proširena obitelj kao izvor otežane prilagodbe i konflikta*“. Unutar navedenih tema prepoznato je više podtema koje opisuju različite načine na koje članovi proširene obitelji mogu utjecati na djecu, roditelje i obiteljske odnose nakon razvoda,

Rezultati istraživanja dobiveni na treće istraživačko pitanje grafički su prikazani kroz Sliku 3 te potkrijepljeni izjavama sudionica istraživanja prikazanim u Tablici 3 (u prilogu).

Slika 3. *Uloga članova proširene obitelji u procesu prilagodbe na razvod braka*

Prva tema odnosi se na podržavajuću i zaštitnu ulogu proširene obitelji tijekom prilagodbe na razvod. Unutar ove teme sudionice su posebno isticale emocionalnu podršku djeci i roditeljima. Prema iskustvima medijatorica, bake, djedovi i drugi članovi obitelji često predstavljaju stabilnu i kontinuiranu figuru u životu djece tijekom razdoblja obilježenog promjenama i nesigurnošću. Djeca upravo od članova proširene obitelji često dobivaju osjećaj sigurnosti, razumijevanja i pripadnosti. Jedna sudionica navodi kako djeca „*češće doživljavaju podršku, osobito od djedova i baka*“ (S6), dok druga sudionica ističe da članovi proširene obitelji „*mogu pružiti tu neku stabilnost i mir*“ (S5). Osim djece, podršku dobivaju i roditelji, kojima članovi obitelji pružaju emocionalni oslonac, razumijevanje i prostor za vlastito tugovanje i prilagodbu novim okolnostima.

Nadalje, sudionice prepoznaju i praktičnu i organizacijsku pomoć koju članovi proširene obitelji pružaju roditeljima i djeci nakon razvoda. Sudionice navode kako se članovi obitelji često dodatno aktiviraju nakon razvoda te preuzimaju različite oblike pomoći u svakodnevnom funkcioniranju obitelji. Ta pomoć uključuje financijsku podršku, pomoć oko prijevoza djece, čuvanje djece i organizaciju svakodnevnih aktivnosti. Jedna sudionica navodi kako se „*neki dodatno aktiviraju u svojoj ulozi, više nego ranije, pa pomažu organizacijski i financijski*“ (S6), dok druga ističe da članovi proširene obitelji „*pružaju podršku i infrastrukturnu i tehničku*“ (S4). Takvi oblici pomoći mogu smanjiti roditeljski stres i olakšati prilagodbu na nove životne okolnosti.

Prema iskustvu sudionica, za uspješnu prilagodbu djece i roditelja od velike je važnosti i održavanje odnosa djece s oba roditelja nakon razvoda. Sudionice opisuju kako članovi proširene obitelji često djeluju kao posrednici između roditelja i omogućuju održavanje kontakta i komunikacije u situacijama kada su odnosi među roditeljima izrazito narušeni. U nekim slučajevima bake, djedovi ili drugi članovi obitelji sudjeluju u primopredaji djece ili pomažu u organizaciji susreta s roditeljem s kojim dijete ne živi. Jedna sudionica navodi kako članovi proširene obitelji „*pomažu da djeca ostanu u kontaktu s oba roditelja*“ (S6), dok druga opisuje situacije u kojima „*baka ili tetka ima taj kapacitet i zadržava kontakt s jednim i s drugim te bude most za razmjenu informacija između roditelja*“ (S3). Posebno je naglašena važnost članova proširene obitelji u očuvanju emocionalne povezanosti djece s roditeljem s kojim je kontakt oslabljen ili prekinut.

Isto tako, za uspješnu prilagodbu nužno je i stvaranje osjećaja sigurnosti i kontinuiteta za djecu. Sudionice ističu kako članovi proširene obitelji često zadržavaju bliske odnose s djecom i nakon razvoda roditelja, osobito ako su i ranije sudjelovali u skrbi o njima. Takva prisutnost doprinosi stvaranju stabilnog i sigurnog okruženja u kojem djeca mogu lakše obrađivati iskustvo razdvajanja roditelja. Obiteljske medijatorice naglašavaju kako su bake i djedovi često važni zaštitni čimbenici jer djeci omogućuju osjećaj kontinuiteta obiteljskih odnosa i svakodnevice.

Sudionice su se osvrnule i na ulogu članova proširene obitelji u smanjivanju sukoba i harmonizaciju odnosa među članovima obitelji. Sudionice navode kako članovi proširene obitelji ponekad imaju važnu ulogu u smirivanju sukoba među roditeljima te nastoje olakšati komunikaciju i suradnju. U nekim situacijama djeluju kao posrednici i pokušavaju smanjiti napetosti među roditeljima kako bi zaštitili djecu od dodatnog izlaganja sukobima. Jedna sudionica ističe kako članovi obitelji „*pokušavaju nekako smiriti te strasti*“ (S5), dok druga navodi da proširena obitelj može biti „*izvor obiteljske harmonizacije*“ (S7).

Druga glavna tema odnosi se na članove proširene obitelji kao izvor otežane prilagodbe i konflikta. Unutar ove teme sudionice prepoznaju poticanje i produbljivanje sukoba među roditeljima kao ponašanje koje može otežati prilagodbu na razvod braka. Sudionice ističu kako članovi proširene obitelji ponekad, vođeni vlastitim emocijama, povrijeđenošću ili lojalnošću prema jednom roditelju, dodatno pojačavaju sukobe i otežavaju komunikaciju među roditeljima. Jedna sudionica navodi kako „*nekad zbog emocija, pružaju podršku na krivi način i prodube konflikt*“ (S2), dok druga opisuje obitelji koje su „*vrlo kritične i zatvorene te imaju negativan utjecaj na sukob*“ (S7). Takvi obrasci ponašanja mogu otežati postizanje suradničkog odnosa među roditeljima nakon razvoda.

Sudionice prepoznaju kako prilagodbu otežavaju i negativni komentari i pritisci kojima su djeca izložena u kontekstu sukoba među odraslima. Sudionice navode kako članovi proširene obitelji ponekad otvoreno govore negativno o drugom roditelju pred djecom ili ih uključuju u međusobne sukobe, čime djeca mogu biti stavljena u konflikt lojalnosti. Takva iskustva mogu negativno utjecati na emocionalnu sigurnost djece i njihov odnos s roditeljima te dodatno otežati proces prilagodbe na razvod.

Nadalje, prilikom razgovora s obiteljskim medijatoricama spominju se i agresivni i kontrolirajući obrasci ponašanja pojedinih članova proširene obitelji. Sudionice opisuju situacije u kojima članovi obitelji nastoje kontrolirati situaciju ili nametnuti vlastite stavove, pri čemu njihovo ponašanje može biti verbalno agresivno i dodatno pojačavati obiteljske sukobe. Takvi obrasci ponašanja dodatno opterećuju odnose među članovima obitelji i otežavaju proces prilagodbe.

Sudionice u svojim iskazima spominju i polarizaciju i emocionalno povlačenje unutar proširene obitelji. Sudionice navode kako se u nekim slučajevima članovi obitelji svrstavaju uz jednog roditelja i produbljuju podjele među članovima obitelji. Ipak, dio medijatorica primjećuje kako se intenzitet takvih sukoba s vremenom često smanjuje te se proširena obitelj postupno prilagođava novim okolnostima i odustaje od daljnjeg sukobljavanja. Tako jedna sudionica kaže: *“Obitelj se najčešće, ako je polarizirana, u nekom trenu umori i odustane.”* (S3)

5. RASPRAVA

Rezultati provedenog kvalitativnog istraživanja ukazuju na izrazito složenu, višedimenzionalnu i ambivalentnu ulogu članova proširene obitelji u procesu razvoda braka, obiteljske medijacije te prilagodbe roditelja i djece na nove životne okolnosti nakon razvoda. Analiza iskustava sedam obiteljskih medijatorica pokazala je kako proširena obitelj može djelovati i kao važan zaštitni čimbenik koji doprinosi emocionalnoj stabilnosti i funkcioniranju obitelji, ali i kao faktor koji produbljuje sukobe, otežava komunikaciju i narušava obiteljske odnose. Dobiveni nalazi potvrđuju kako razvod braka nije isključivo iskustvo dvaju partnera, već proces koji zahvaća širi obiteljski sustav, uključujući bake, djedove, braću, sestre i druge članove obitelji, što je u skladu sa sustavnim pristupom obitelji koji ističe međusobnu povezanost i međuovisnost članova obiteljskog sustava (Janković, 2004; Štalekar, 2010).

U okviru prvog istraživačkog pitanja, koje se odnosilo na ulogu članova proširene obitelji prije i tijekom trajanja razvoda braka, rezultati pokazuju kako proširena obitelj često preuzima izrazito aktivnu ulogu u svakodnevnom funkcioniranju obitelji. Posebno se isticala uključenost baka i djedova u skrb o unucima, pružanje emocionalne

podrške unucima i svojoj djeci te financijske i organizacijske pomoći tijekom razvoda. Sudionice su opisivale situacije u kojima članovi proširene obitelji preuzimaju dio roditeljskih odgovornosti, sudjeluju u svakodnevnim aktivnostima djece, pomažu u organizaciji života te predstavljaju važan izvor stabilnosti u razdoblju obilježenom promjenama i nesigurnošću.

Takvi nalazi u skladu su s istraživanjima koja ističu kako prisutnost podržavajuće proširene obitelji može ublažiti negativne posljedice razvoda na djecu i roditelje te pridonijeti osjećaju sigurnosti i kontinuiteta odnosa (Amato, 2000; King, 2003; Gürmen i sur., 2018).

Posebno je značajna uloga proširene obitelji u održavanju emocionalne stabilnosti djece tijekom razvoda. Rezultati ukazuju kako bake i djedovi često ostaju kontinuirana i stabilna figura u životu djece, osobito kada su i prije razvoda bili uključeni u njihovu svakodnevicu. Time djeca dobivaju osjećaj sigurnosti, pripadnosti i kontinuiteta odnosa, što može imati zaštitnu funkciju u procesu prilagodbe. Dobiveni nalazi mogu se promatrati i kroz Bronfenbrennerovu ekološku teoriju razvoja (Bronfenbrenner, 1979), prema kojoj razvoj djeteta oblikuju različiti međusobno povezani sustavi, uključujući obiteljsku mrežu i širi socijalni kontekst. U situacijama razvoda, proširena obitelj može predstavljati važan mikrosustav podrške koji ublažava stresne učinke obiteljskih promjena.

Istovremeno, rezultati istraživanja jasno pokazuju kako proširena obitelj može imati i izrazito negativan utjecaj na obiteljske odnose tijekom razvoda. Sudionice su opisivale ponašanja poput zauzimanja strana, nametanja mišljenja, kritiziranja drugog roditelja, uključivanja djece u sukob te poticanja konflikta među roditeljima. Takvi obrasci ponašanja dodatno otežavaju komunikaciju i smanjuju mogućnost suradničkog odnosa među roditeljima nakon razvoda. Posebno zabrinjavaju iskustva u kojima članovi proširene obitelji otvoreno negativno govore o drugom roditelju pred djecom ili ih uključuju u međusobne sukobe, čime djeca mogu biti izložena konfliktu lojalnosti i emocionalnom opterećenju. Ovakvi nalazi podudaraju se s ranijim istraživanjima koja upozoravaju kako visoka razina roditeljskog konflikta i uključivanje djece u sukobe predstavljaju jedan od najvećih rizika za psihološku prilagodbu djece nakon razvoda (Čavarović-Gabor, 2007; Buljan Flander i Roje Đapić, 2020).

Rezultati nadalje pokazuju kako ponašanje članova proširene obitelji nije jednoznačno, već je uvjetovano različitim osobnim i kontekstualnim čimbenicima. Sudionice su posebno isticale utjecaj životne dobi, razine obrazovanja, osobnih uvjerenja, obiteljskih iskustava i vrijednosnih sustava na način uključivanja članova proširene obitelji u proces razvoda. Pokazalo se kako rigidna uvjerenja, tradicionalni obrasci i snažna lojalnost prema „vlastitoj strani“ mogu povećati vjerojatnost konfliktnog ponašanja i otežati postizanje suradničkog odnosa među roditeljima. S druge strane, članovi obitelji koji uspijevaju zadržati neutralnost i usmjerenost na dobrobit djece češće djeluju kao stabilizirajući i zaštitni faktor.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na ulogu članova proširene obitelji u obiteljskoj medijaciji. Rezultati pokazuju kako proširena obitelj ima značajan utjecaj na medijacijski proces, i to neovisno o tome sudjeluju li njezini članovi izravno u medijaciji ili djeluju iz pozadine. Sudionice su opisivale kako članovi proširene obitelji mogu utjecati na odluke roditelja, njihove stavove prema medijaciji, spremnost na kompromis i samu mogućnost postizanja sporazuma. Pojedini sudionici obiteljske medijacije pregovaraju pod snažnim utjecajem roditelja ili drugih članova obitelji, što može smanjiti njihovu autonomiju i otežati donošenje odluka u skladu s vlastitim potrebama i interesima. Time se potvrđuje kako ravnoteža moći u medijaciji nije određena samo odnosom između roditelja, nego i širim obiteljskim kontekstom, raspoloživim resursima i obiteljskim očekivanjima (Coleman, 2000).

Sudionice su isticale i kako proširena obitelj može imati podržavajuću ulogu u medijacijskom procesu. U tim situacijama članovi obitelji pomažu u organizaciji skrbi o djeci, pružaju emocionalnu podršku roditeljima, smiruju sukobe i doprinose stvaranju suradničke atmosfere. Posebno se naglašava važnost emocionalne sigurnosti i osjećaja podrške tijekom obiteljske medijacije, što može povećati spremnost roditelja na suradnju i postizanje održivih dogovora.

Rezultati istraživanja dodatno ukazuju na važnost kompetencija obiteljskih medijatora za prepoznavanje utjecaja članova proširene obitelji na dinamiku sukoba i mogućnost postizanja sporazuma. Sudionice su naglašavale potrebu za dodatnim edukacijama, supervizijom i razvojem specifičnih vještina za prepoznavanje i upravljanje utjecajima šire obitelji. Uloga obiteljskog medijatora pritom nadilazi tehničko vođenje procesa i

uključuje aktivno osnaživanje roditelja, uspostavljanje granica prema proširenoj obitelji te stvaranje sigurnog i podržavajućeg prostora za pregovaranje. Ovakvi nalazi potvrđuju kako obiteljska medijacija zahtijeva visoku razinu stručnih kompetencija i osjetljivosti za kompleksne obiteljske dinamike (Breber i Sladović Franz, 2014; Džamonja Ignjatović, 2014).

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na ulogu članova proširene obitelji u procesu prilagodbe na razvod braka. Analizom podataka izdvojene su dvije glavne teme: proširena obitelj kao izvor podrške u prilagodbi na razvod te proširena obitelj kao izvor otežane prilagodbe i konflikta. Rezultati pokazuju kako članovi proširene obitelji mogu imati izrazito važnu zaštitnu funkciju u procesu prilagodbe djece i roditelja nakon razvoda. Sudionice su posebno isticale emocionalnu podršku, stvaranje osjećaja sigurnosti i kontinuiteta, pomoć u održavanju odnosa djece s oba roditelja te smanjivanje roditeljskog stresa. Takva podrška može pridonijeti uspješnijoj emocionalnoj prilagodbi djece i roditelja te ublažiti negativne posljedice razvoda. Dobiveni rezultati u skladu su s istraživanjima koja naglašavaju važnost baka, djedova i drugih članova proširene obitelji kao izvora emocionalne i praktične podrške tijekom kriznih životnih događaja, pri čemu se dodatno naglašava kako njihova uključenost može doprinijeti osjećaju sigurnosti, pripadnosti i kontinuiteta kod djece (Klepčević i Laklija, 2018). Također, ranija istraživanja pokazala su kako kvaliteta odnosa s članovima proširene obitelji može predstavljati važan zaštitni čimbenik u očuvanju dobrobiti djece tijekom obiteljskih promjena (Laklija, Pećnik i Šarić, 2005).

Istovremeno, rezultati pokazuju kako proširena obitelj može otežavati prilagodbu kroz produbljivanje sukoba, kritiziranje drugog roditelja, verbalno agresivna ponašanja i uključivanje djece u konfliktne odnose odraslih. Sudionice su opisivale kako pojedini članovi obitelji, vođeni vlastitim emocijama i lojalnošću prema jednom roditelju, dodatno pojačavaju tenzije i otežavaju suradnju među roditeljima. Prema rezultatima prijašnjih istraživanja, takva ponašanja mogu biti povezana s nejasnim obiteljskim granicama i snažnim međugeneracijskim savezima koji otežavaju konstruktivno rješavanje sukoba i prilagodbu na nove obiteljske okolnosti (Ajduković i Sladović Franz, 2003).

6. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje upućuje na to da se razvod braka ne može promatrati isključivo kao proces koji se odvija između roditelja, već kao događaj koji zahvaća širi obiteljski sustav i mijenja odnose, uloge i obrasce podrške unutar obitelji. Rezultati ovog istraživanja potvrdili su da proširena obitelj može imati važnu ulogu u dinamici razvoda, obiteljske medijacije i prilagodbe djece i roditelja.

Sama uključenost članova proširene obitelji nije ni pozitivna ni negativna po sebi, već njezin učinak ovisi o načinu na koji se ta uključenost ostvaruje. Kada je usmjerena na podršku, stabilnost i dobrobit djece, proširena obitelj može imati zaštitnu i osnažujuću ulogu. Međutim, kada se temelji na zauzimanju strana, pritiscima ili produbljivanju sukoba, ona može postati dodatni izvor opterećenja za roditelje i djecu.

Nalazi ovog istraživanja naglašavaju važnost prepoznavanja šireg obiteljskog konteksta u stručnom radu s obiteljima u razvodu. Posebno se ističe potreba da obiteljski medijatori budu osjetljivi na neizravne i izravne utjecaje proširene obitelji te da roditelje osnažuju u uspostavljanju granica, donošenju autonomnih odluka i očuvanju fokusa na najbolji interes djeteta.

Dobiveni rezultati imaju važne praktične implikacije te mogu biti korisni za razvoj edukacijskih programa za obiteljske medijatore, stručnjake sustava socijalne skrbi i drugih pomažućih profesija koje rade s obiteljima u procesu razvoda. Prije svega, ukazuju na potrebu prepoznavanja i jasnijeg definiranja uloge proširene obitelji u dinamici razvoda, osobito kada je on obilježen učestalim situacijama visokog konflikta. Također, rezultati naglašavaju važnost edukacije roditelja i članova proširene obitelji o utjecaju njihovog ponašanja na djecu tijekom i nakon razvoda. Posebno je važno osvještavanje štetnosti uključivanja djece u sukobe odraslih i potrebe očuvanja odnosa djece s oba roditelja kada za to postoje sigurni uvjeti.

Unatoč vrijednim uvidima koje istraživanje pruža, potrebno je istaknuti i određena ograničenja istraživanja. Prije svega, istraživanje je provedeno na malom i homogenom uzorku od sedam obiteljskih medijatorica. Takva struktura uzorka ograničava mogućnost generalizacije rezultata na širu populaciju stručnjaka koji rade s obiteljima u razvodu.

Također, iskustva sudionica oblikovana su specifičnostima istog institucionalnog konteksta u kojem rade, što može utjecati na način na koji percipiraju ulogu proširene obitelji. Dodatno, istraživanje uključuje samo perspektivu stručnjaka, dok iskustva samih roditelja, djece i članova proširene obitelji nisu bila obuhvaćena. Buduća istraživanja mogla bi uključiti heterogeni uzorak sudionika, različite profesionalne perspektive te iskustva samih obitelji kako bi se dobio cjelovitiji uvid u ulogu proširene obitelji tijekom razvoda i prilagodbe na razvod braka.

Zaključno, rezultati istraživanja potvrđuju kako proširena obitelj predstavlja važan, ali izrazito kompleksan čimbenik u procesu razvoda braka, obiteljske medijacije i prilagodbe nakon razvoda. Njezina uloga može biti zaštitna i podržavajuća, ali i konfliktna i destabilizirajuća. Upravo zbog toga važno je proširenu obitelj promatrati kao značajan dio obiteljskog sustava te njezin utjecaj uključiti u razumijevanje i planiranje stručnih intervencija usmjerenih obiteljima u procesu razvoda braka.

LITERATURA

1. Ajduković, M. i Sladović Franz, B (2003.) Razumijevanje sukoba. U: Ajduković, D. (ur.); Socijalna rekonstrukcija zajednice. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 195-210.
2. Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269–1287.
3. Amato, P. R. & Previti, D. (2003). Peoples reasons for divorcing. *Journal of Family Issues*, 24 (5), 602-626.
4. Babić, S. (2019). *Metodologija istraživanja u društvenim znanostima*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
5. Bašić, J. (2011). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade RH.
6. Bilić, V. (2010). Metodološko-etički izazovi kvalitativnih istraživanja u društvenim znanostima, *Društvena istraživanja*, 19(1), 25–42.

7. Braun, V., i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
8. Breber, M. i Sladović Franz, B. (2014). Uvođenje obiteljske medijacije u sustav socijalne skrbi – Perspektiva stručnjaka. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 121- 150.
9. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
10. Buljan Flander, G., Roje Đapić, M. (2020). *Dijete u središtu (sukoba)*. Geromar d.o.o.
11. Buljan Flander, G. i sur. (2018). *Znanost i umjetnost odgoja: praktični priručnik o suvremenom odgoju za roditelje i odgojitelje*. Sveta Nedjelja: Geromar.
12. Coleman, P.T. (2000). Power and Conflict. U: Deutsch, M. i Coleman, P. T. *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice*. San Francisco: Jossey – Bass Publishers. 108 - 130.
13. Čavarović-Gabor, B. (2007). Razvod braka roditelja i simptomi traume kod djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 2008 (1), 69-91.
14. Čudina – Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
15. Čulo Margaletić, A., (2017). Prava djeteta u obiteljskoj medijaciji. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 2017(8).
16. Državni zavod za statistiku. (2025). Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2024. Preuzeto s <https://www.dzs.hr/> (6. kolovoza 2025.)
17. Džamonja Ignjatović, T. (2014). *Medijacija – principi, proces, primena*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
18. Ernečić, M., Petrčević, S. (2013). *Razvod – pogled iznutra*. Koprivnica. Udruga za pomoć djeci i mladeži „Priatelj“.

19. Gürmen, M. S. i sur. (2018). Relationship with extended family following divorce: A closer look at contemporary times. *Journal of Family Studies*, 27(1).
20. Janković J, (2004). *Pristupanje obitelji sustavni pristup*, Zagreb, Alinea.
21. Jurić, T. (2014). *Uvod u kvalitativno istraživanje u društvenim znanostima*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
22. King, V. (2003). The legacy of a grandparent s divorce: Consequences for ties between grandparents and grandchildren. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 170–183.
23. Klepić, M. i Laklija, M. (2018). Bake i djedovi – uloga u skrbi za djecu u obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 25(3), 429–454.
24. Laklija, M., Pećnik, N. i Šarić, R. (2005). Zaštita najboljeg interesa djeteta u postupku razvoda braka roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (1), 7-38.
25. Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 22 (1), 99-123.
26. Matošević, J. (2020). Mentalno zdravlje djece razvedenih roditelja. *Psyche'*, 2020, (3), 58-69.
27. Matijević, M., Topolovčan, T., i Pavlić, M. (2016). *Pedagogija za 21. stoljeće*. Zagreb: Školska knjiga.
28. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
29. Miletić, R. (2014). *Kvalitativne metode istraživanja*. Split: Filozofski fakultet Split.
30. Obiteljski zakon, Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.
31. Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka). (2016). *Službeni list Europske unije*, L 119, 1–88.

32. Parkinson, L. (2011). *Family Mediation: Appropriate Dispute Resolution in a new family justice systems*. Bristol: Family Law.
33. Pećnik, N. i Klarić, B. (2020). Suroditeljstvo: određenje, obilježja i implikacije za obiteljsku medijaciju. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(2), 317-340.
34. Potočnjak, Ž. i Matković, J. (2007). Etička načela i pravna zaštita sudionika u empirijskim istraživanjima. *Revija za socijalnu politiku*, 14(2), 233–250.
35. Pravilnik o obveznom savjetovanju, Narodne novine 123/15.
36. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra obiteljskih medijatora, uvjetima stručne osposobljenosti obiteljskih medijatora, prostornim uvjetima i načinu provođenja obiteljske medijacije, Narodne novine 29/21.
37. Preutt, M.K. i Donsky, T. (2011). Coparenting after divorce: Paving pathways for parental cooperation, conflict and redefined family roles. In: *Mc Hale, J.P. & Lindhal, K.M. (eds.), Coparenting: A conceptual and clinical examination of family systems. Washington D.C.: American Psychological Association*, 231-250.
38. Quinn, A. (2023). Extended Family Kinship Following Divorce: Investigating Ongoing Relationships, Social Support Resource, and Role in Family Therapy [Doctoral dissertation, University of Connecticut]. <https://digitalcommons.lib.uconn.edu/dissertations/6983&context=dissertations>
39. Rodriguez, N. (2007). *Djeca u vrtlogu razvoda. Zaštitite dijete od negativnih posljedica razdvajanja*. Rijeka: Dušević & Kršovnik d.o.o.
40. Sladović Franz, B. (2005). Obilježja obiteljske medijacije. *Ljetopis socijalnog rada*, 12 (2), 301-319.
41. Sladović Franz, B. i Branica, V. (2023). *Obiteljska medijacija – psihosocijalna perspektiva*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada.
42. Šimac, D. i Šimac, L. (2024). Roditeljstvo i razvod braka. U: Macuka, I. (ur.), *Suvremeno roditeljstvo : iskustva i izazovi*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 295-333.

43. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti, *Medicina Fluminensis*. 46 (3), 242-246.
44. Štifter, A. i sur. (2016). Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (2), 275-297.
45. Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. (GDPR).
46. Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2004). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
47. Whiting, L. S. (2008). Semistructured interviews: guidance for novice researchers. *Nursing Standard*, 22(23), 35–40.
48. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, 61/25.

PRILOZI

Prilog 1. Protokol s pitanjima za polustrukturirani intervju sa obiteljske medijatore

Zahvaljujem Vam na vremenu i spremnosti da podijelite svoja profesionalna iskustva o ulozi proširene obitelji u procesu razvoda braka, medijaciji i prilagodbi nakon razvoda.

Hvala Vam što svojim sudjelovanjem u istraživanju doprinosite boljem razumijevanju obiteljske dinamike i teškoća koje se javljaju tijekom ovih osjetljivih procesa te omogućujete sagledavanje izazova i unapređenje prakse obiteljskih medijatora u ovom kontekstu.

Zamolila bih Vas da mi se na početku kratko predstavite kroz sljedeće informacije:

- Koliko imate godina?
- Što ste po struci?

- Koliko imate radnog staža u struci?
- Na kojem radnom mjestu trenutno radite?
- Od kada radite kao obiteljski medijator?
- Imate li iskustvo rada s parovima koji se razvode iz drugih profesionalnih uloga? Ako da, ukratko opišite to iskustvo (npr. savjetovaništvo i sl.)

U dijelu našeg razgovora koji slijedi, molim Vas da podijelite svoja profesionalna opažanja i iskustva o ulozi članova proširene obitelji u različitim fazama razvoda braka:

- Koje uloge članovi proširene obitelji obično preuzimaju na sebe u fazi narušenih partnerskih odnosa te u fazi donošenja odluke o razvodu?
- Kako se članovi proširene obitelji obično pozicioniraju u odnosu na partnere u razvodu u trenutku kada je razvod pokrenut?
- U kojim područjima primjećujete najviše uplitanja članova proširene obitelji u partnerske sukobe?
- Koje obrasce ponašanja članova proširene obitelji prepoznajete u primjerima parova koji se razvode ovisno o stupnju izraženosti njihova konflikta?
- Što prema Vašem profesionalnom iskustvu, dodatno utječe na različite uloge koju članovi proširene obitelji preuzimaju u dinamici razvoda? (npr. primjećujete li razlike ovisno o životnoj dobi parova koji se razvode, ovisno o tome jesu li prisutna maloljetna djeca ili ne, ovisno o geografskoj udaljenosti, prethodnim odnosima, materijalnoj situaciji u obitelji itd.)?
- Kako razvod braka utječe na dinamiku odnosa sa članovima proširene obitelji? (npr. mijenja li se učestalost kontakta i kvaliteta odnosa između djedova i baka te unuka, mijenjaju li se odnosi partnera s članovima svoje primarne obitelji, s roditeljima partnera/ice...)
- Možete li opisati primjer iz Vaše prakse u kojem je šira obitelj imala snažan utjecaj na dinamiku razvoda?

U dijelu razgovora koji slijedi zamolit ću Vas da podijelite Vaša opažanja i iskustva o ulozi članova proširene obitelji u procesu obiteljske medijacije:

- Na temelju Vašeg iskustva provođenja obiteljske medijacije, prokomentirajte u kojoj mjeri članovi proširene obitelji mogu utjecati na tijek i ishod postupka obiteljske medijacije u kontekstu razvoda braka?
- Koje oblike pritiska proširena obitelj može stvarati tijekom medijacije?
- Na koji način članovi proširene obitelji mogu utjecati na ravnotežu moći između sudionika medijacije?
- Možete li opisati primjer iz Vaše prakse u kojem je proširena obitelj imala negativan utjecaj na medijacijski proces ili ishod?
- Možete li opisati primjer iz Vaše prakse u kojem je proširena obitelj imala pozitivan utjecaj na medijacijski proces ili ishod?
- Kako u svom radu nastojite prepoznati i upravljati utjecajem proširene obitelji?
- Imate li sugestije za unapređenje kvalitete rada obiteljskih medijatora u ovom kontekstu?

Na kraju, molim Vas da podijelite svoja opažanja i iskustva o ulozi proširene obitelji u kratkoročnoj i dugoročnoj prilagodbi djece i roditelja na razvod:

- Na koji način se prema Vašem iskustvu, članovi proširene obitelji obično uključuju u život roditelja i djece nakon razvoda?
- Doživljavaju li, prema Vašem iskustvu, roditelji i djeca češće podršku ili pritiske od članova proširene obitelji nakon razvoda?
- Na koji način članovi proširene obitelji utječu na proces prilagodbe djece na razvod braka?
- Na koji način članovi proširene obitelji utječu na proces prilagodbe roditelja na razvod braka?
- Možete li opisati primjer iz Vaše prakse u kojem je šira obitelj imala snažan utjecaj na to kako su roditelji i/ili djeca prolazili kroz razdoblje prilagodbe na razvod braka?
- Želite li bilo što drugo napomenuti za kraj razgovora...?

Hvala Vam na sudjelovanju u istraživanju!

Prilog 2. Molba za suglasnost za provedbu istraživanja sa stručnim radnicima područnih službi Obiteljskog centra

Marion Trcol

Studentica Poslijediplomskog specijalističkog studija Obiteljske medijacije

marion.trcol@socskrb.hr

Obiteljski centar
Ravnateljica Ivana Šešo

Poštovana ravnateljice,

u svrhu izrade specijalističkog rada provodim istraživanje na temu „*Uloga proširene obitelji u procesu razvoda braka: perspektiva obiteljskih medijatora*“. Cilj istraživanja je dobiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o ulozi proširene obitelji u procesu razvoda braka, s naglaskom na sagledavanju prednosti i teškoća koje proizlaze iz uključivanja članova proširene obitelji u dinamiku razvoda.

Svrha istraživanja jest doprinijeti dubljem razumijevanju uloge članova proširene obitelji u procesu razvoda braka, kao i njihovog potencijalnog utjecaja na dinamiku odnosa između razdvojenih partnera. Kroz analizu iskustava i profesionalnih opažanja obiteljskih medijatora, nastoji se rasvijetliti na koji način uključivanje šire obitelji može doprinijeti olakšavanju procesa razvoda ili, naprotiv, dodatno ga otežati – osobito u emocionalnom, komunikacijskom i roditeljskom smislu.

Prikupljanje podataka planirano je kroz intervjuiranje 8-10 obiteljskih medijatora koji su zaposleni u različitim Područnim službama pri Obiteljskom centru, a koji imaju višegodišnje iskustvo u radu sa supružnicima koji prolaze kroz razvod braka.

Razgovor sa stručnjacima provodit će se online, u skladu s etičkim kodeksom istraživanja u društvenim znanosti. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno, a svim sudionicima će se prije dogovora termina razgovora dostaviti Obavijest o provedbi istraživanja i Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju, koji se nalaze u prilogu ovog dopisa.

Ovim putem molim Vas za suglasnost za provedbu istraživanja sa stručnim radnicima iz različitih Područnih službi Obiteljskog centra, koji zadovoljavaju navedene kriterije uzorkovanja, a kako bih mogla započeti prikupljanje podataka.

Za sva dodatna pitanja i eventualna pojašnjenja stojim na raspolaganju.

S poštovanjem,

Marion Trcol, mag.act.soc.

Prilog 3. Obavijest o provedbi istraživanja – poziv na sudjelovanje

Marion Trcol

Studentica Poslijediplomskog specijalističkog studija Obiteljske medijacije

marion.trcol@socskrb.hr

POZIV NA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Poštovana/poštovani,

pozivam Vas na sudjelovanje u istraživanju na temu „Uloga proširene obitelji u procesu razvoda braka: perspektiva obiteljskih medijatora“.

Cilj istraživanja je dobiti uvid u iskustva i percepciju obiteljskih medijatora o ulozi proširene obitelji u procesu razvoda braka, s naglaskom na sagledavanju prednosti i teškoća koje proizlaze iz uključivanja članova proširene obitelji u dinamiku razvoda.

Istraživanje provodim u svrhu izrade specijalističkog rada na Poslijediplomskom specijalističkom studiju iz Obiteljske medijacije, pod mentorstvom prof.dr.sc. Slavice Blažeka Kokorić.

Sudjelovanje u istraživanju je u potpunosti dobrovoljno, uz mogućnost odustajanja od sudjelovanja u bilo kojem trenutku te uz zajamčenu povjerljivost.

Sudjelovanjem u istraživanju i spremnošću da podijelite svoja iskustva i uvide dajete važan doprinos dubljem razumijevanju uloge članova proširene obitelji u procesu razvoda braka, kao i njihovog potencijalnog utjecaja na dinamiku odnosa između razdvojenih partnera te produbljivanju razumijevanja konkretnih oblika sudjelovanja proširene obitelji te načina na koje njihova uključenost može utjecati na mogućnost postizanja dogovora među partnerima, njihovu prilagodbu na novonastalu situaciju te uspostavu funkcionalnog suroditeljskog odnosa.

Ukoliko ste voljni sudjelovati u istraživanju ili imate dodatnih pitanja o istraživanju molim da se javite na e-mail adresu: marion.trcol@socskrb.hr.

Unaprijed zahvaljujem!

Marion Trcol, mag.act.soc.

Prilog 4. Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

SUGLASNOST

Potvrđujem da sam suglasan/na sudjelovati u istraživanju „Uloga proširene obitelji u procesu razvoda braka: perspektiva obiteljskih medijatora“.

Upoznat/a sam sa ciljem i svrhom ovog istraživanja te su mi pojašnjena moja prava uključujući i mogućnost odbijanja sudjelovanja u istraživanju.

Suglasan/a sam da se za vrijeme provođenja intervjua razgovor snima audio i vizualno, s ciljem efikasnijeg prikupljanja podataka kao i kasnije obrade u svrhu izrade specijalističkog rada.

Svojim potpisom dajem svoj pristanak za sudjelovanje u istraživanju i potvrđujem da sam informiran/a da je moje sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno, da imam pravo odustati u bilo kojem trenutku, da je istraživač obavezan pridržavati se Etičkog kodeksa istraživanja u društvenim znanostima te da je dužan zaštititi tajnost podataka kao i anonimnost sudionika.

U _____, dana _____

Ime i prezime sudionika istraživanja:

Potpis:

Prilog 5. Tablični prikaz podataka

Tablica 1. Uloga članova proširene obitelji prije i tijekom trajanja razvoda braka.

TEME	PODTEME	IZJAVE SUDIONICA
Dimenzije podrške članova proširene obitelji	Uključenost u skrb o djetetu	“...bake i djedovi preuzimaju i dio brige oko djece...” (S4) “...pa podrška su znači od svakodnevne brige o djetetu, od provođenja slobodnog vremena pa do ozbiljnih stvari kao što su briga o školi, o zdravstvenom stanju djeteta...” (S3) “...njegova mama čak je i učiteljica pa je ona i preuzela učenje s djetetom. Preuzima ulogu djetetove majke u tom dijelu pa onda sinu olakšava sve nekakve roditeljske dužnosti i obaveze...” (S5)
	Financijska i materijalna podrška	“...često se miješaju i u imovinske odnose ili financijski olakšavaju članu vlastite primarne obitelji...” (S6) “...mogu pružiti mjesto stanovanja kao oblik podrške...” (S1) “...bude značajna i financijska pomoć ako jedan od roditelja ne radi...” (S2) “...mogu biti i infrastrukturna podrška” (S4)

	Emocionalna podrška	<i>“...mislim da imaju kapacitete da smire situaciju i da ih se u tom trenutku koristi jer mogu biti stalna baza i pružiti sigurnost, pogotovo djeci..” (S3)</i> <i>“ A tu su tri kategorije ljudi. Jedna su oni kojima je nekako važno da su podržavajući u odnosu i na jednog i na drugog roditelja i pokušavaju smanjiti sukob..” (S5)</i> <i>“...recimo roditelji ili proširene obitelji mogu biti i emotivna podrška...” (S4)</i>
Ponašanja koja otežavaju obiteljsko funkcioniranje	Pozicioniranje i zauzimanje strana	<i>“Crno bijelo. Ovo su moji i kad se ne slažem moji su. “ (S3)</i> <i>“Obično se priklone partneru koji je član njihove primarne obitelji.” (S4)</i> <i>“Kad se razvode njihova djeca ti bake i djedovi znaju u potpunosti prekinuti komunikaciju, čak i pozdravljanje na ulici.” (S4)</i> <i>“...daju podršku svom članu obitelji...” (S7)</i> <i>“..možda kad je u pitanju preljub pa znaju biti jako ljuti na svog sina i reći: “baš me briga, tvoja žena ostaje s djecom ti idi”. Kao da imaju potrebu solidizirati se.” (S5)</i> <i>“..baka i deda zauzimaju stranu zeta ili snahe ukoliko su njihova djeca ovisna o alkoholu ili su baš ekstra problematičnog ponašanja...” (S2)</i>

	Nametanje mišljenja	<i>“A tu su se pokazale značajne te svekrve. Kad bi došlo do razvoda počele bi voditi igru i nametati mišljenje.” (S3)</i> <i>“...možda bi roditelji i postigli dogovor i plan, a obitelj nagovara da ne...” (S1)</i> <i>“I nameću im onda da su samo oni u pravu i tako produbljuju sukob.” (S2)</i> <i>“Ponekad se i oni obračunavaju s drugim partnerom, glasno dijele svoje mišljenje što je sve pogrešno napravljeno.” (S6)</i> <i>“Pozivaju svog člana na oprez...” (S7)</i> <i>“...a mogu dodatno i otežati sukob, nagovarati na nešto što možda muž/žena ne bi pristali...” (S2)</i>
	Narušavanje odnosa između roditelja i djece	<i>“ I mamina rodbina će stati na maminu stranu i kritizirati način na koji otac brine o djetetu.” (S3)</i> <i>“Pogotovo kad se radi o preljubu. Znaju biti jako ljuti i to onda prenositi na svoju unučad.” (S4)</i> <i>“ Postoje situacije i kad optužuju ili ocrnjuju drugog pred djecom” (S6)</i> <i>“Razvod utječe i na dinamiku viđanja. Dijete manje viđa članove obitelji onog roditelja s kojim ne živi.” (S1)</i>

Osobne i kontekstualne odrednice ponašanja	Životna dob	“...kad je netko jako mlad, 18,19,20 godina onda se tu roditelji znaju mješati i govoriti umjesto njih...” (S4) “...eventualno možda utječe i ako je velika razlika u godinama, pa stariji misle da su pametniji...” (S5) “Kod mlađih muškaraca se često majke upliću.” (S3)
	Razina obrazovanja	“...pokazalo mi se da su visoko konfliktniji ljudi koji imaju zanimanja koja su jako moćna. Liječnici, pravnici i odvjetnici. Tu i tamo neki policajac i za neko čudo učitelji u školi...” (S5) “..visoko obrazovani su mi se pokazali konfliktniji...” (S5)
	Uvjerenja i osobni stavovi	„...ako se radi o tradicionalnoj konzervativnoj osobi moguće da obitelj utječe u kojem smjeru će odnos ići i utječe na tijek razvoda...” (S2) “...a na to utječu unutarnja uvjerenja, crte ličnosti i osobnosti i duboka možda i vjerska i rigidna uvjerenja...” (S4)
	Iskustva u primarnoj obitelji	“...pa sigurno da na to hoće li prihvatiti utjecaj obitelji utječe i kakav su odgojni stil u primarnoj obitelji imali...” (S1) “Ako su bake i djedovi razvedeni onda su možda i njihova djeca sklonija pratiti njihov primjer. Ili obrnuto - znaju reći “moji roditelji su se razveli pa neću to priuštiti svojoj djeci.” (S2) “...oca je strah ishoda jer se radi o moćnoj, vrlo umreženoj obitelji bivše supruge...” (S7)

Tablica 2. Uloga članova proširene obitelji u medijacijskom procesu

TEME	PODTEME	IZJAVE SUDIONICA
Ponašanja članova proširene obitelji u medijacijskom procesu	Ometajuća ponašanja	“...mogu biti “nevidljivi slon” koji predstavlja zapreku prema sporazumu...” (S6) “Čini mi se i da se nepovjerenje članova obitelji prema postupku medijacije može preliti na sudionike.” (S5) “Kad su izravno uključeni u skrb o djeci mogu indirektno zahtijevati roditeljski plan koji ne odgovara onom drugom. Mogu minirati dogovore.” (S6) “Osoba je odustala od drugog susreta medijacije nakon što se savjetovala s roditeljima te odlučila da će zaštitu svojih prava potražiti na sudu.” (S6) “Njegovi roditelji su zauzeli prema majci tu nekakvu vrlo agresivnu retoriku, pa je mama isto prestala s praksom da malena viđa baku i djeda.” (S5) “...govorio je u smislu “joj ne znam, mojoj mami to neće odgovarati”, pregovara u ime svoje mame a ne u svoje ime.” (S4) “Dogovorimo sporazum i onda dođu drugi put i ipak ne bi - prepoznamo da ih je neki član obitelji odgovorio.” (S2) “Budu tu implicitni i eksplicitni pritisci da taj koji pregovara nema autonomiju i da kompromitira sporazum.” (S3)

	Podržavajuća ponašanja	<i>"Mogu kreirati prijedloge i poticati sporazum..." (S6)</i> <i>"Proširena obitelj u ovom slučaju je pomogla u fleksibilnosti oko postizanja plana." (S6)</i> <i>"Njegova mama je bila tu kao podška i ona se mislim čak unutar sebe i osjećala sigurnije jer se radilo o malom djetetu. To je olakšalo plan." (S3)</i> <i>"Mislim načelno pokušavaju roditelji tu biti glas razuma." (S5)</i> <i>"Kad radimo plan oni su vrlo često uključeni, barem kao tehnička pomoć." (S4)</i> <i>"A nekad ih članovi obitelji potaknu da sklope plan." (S1)</i>
Ravnoteža moći	Financijska i resursna neravnoteža	<i>Ukoliko netko ima manje, a netko više novaca, onom s manje će biti veći interes da se dogovori i da ne ide na sud." (S2)</i> <i>"Financijska moć je neizmjerena te obitelji, a on nema takve mogućnosti. To je evidentna neravnoteža moći." (S7)</i>
	Ograničavanje osobne autonomije kroz obiteljska očekivanja	<i>"...govorio je u smislu joj ne znam, mojoj mami to neće odgovarati, pregovara u ime svoje mame a ne u svoje ime." (S4)</i> <i>Budu tu implicitni i eksplicitni pritisci da taj koji pregovara nema autonomiju i da kompromitira sporazum." (S3)</i> <i>Osoba je odustala od drugog susreta medijacije nakon što se savjetovala s roditeljima..." (S6)</i>
	Podrška i preraspodijela roditeljskih uloga kao izvor pregovaračke snage	<i>„Onaj koji ima podršku obitelji u skrbi za djecu (čuvanje) lakše usklađuje skrb o djeci s npr. radnim smjenama u odnosu na onog koji nema te je fleksibilniji. Zbog toga taj roditelj može realnije predlagati i pregovarati o općem opsegu provedenog s</i>

		<i>djetetom jer ima osiguranu logističku i emocionalnu potporu.” (S6)</i> <i>Pa utječe to sigurno na ravnotežu moći. Njeni kapaciteti i životne vještine su svedene na preživljavanje i zato ona i pristaje na sedam - sedam jer joj odgovara da joj netko čuva dijete kad je u manje moćnoj poziciji.” (S3)</i> <i>Zna se na medijaciji čut o baki, tetki, ujaku koji je jako uključen al tu onda učimo te roditelje da postave granice i uspostave ravnotežu moći.” (S5)</i> <i>Jedna klijentica je imala mamu koja je živjela u Americi i ona je to u medijaciji stalno koristila i govorila da će odseliti s djetetom kod nje.” (S1)</i> <i>“Žena je tu manjih kapaciteta roditeljskih, on je više angažiran u te majčinske uloge. I tako vrati moć.” (Ss7)</i>
Uloga i kompetencije obiteljskih medijatora u radu s utjecajem proširene obitelji	Potreba za dodatnom edukacijom obiteljskih medijatora Prepoznavanje i adresiranje utjecaja proširene obitelji	<i>“Dodatne edukacije za obiteljske medijatore nam trebaju. Taj dio nadogradnje mi nedostaje.” (S1)</i> <i>“Specifične edukacije bi nam trebale.” (S2)</i> <i>“Može biti korisna superizija i usvajanje dodatnih složenijih ili kreativnijih vještina o kojima se medijator može dodatno educirati.”(S6)</i> <i>“Svakako radim na utjecaju proširene obitelji kad ga prepoznam. To je veliki kamen spoticaja i ako to ne</i>

Tablica 3. Uloga članova proširene obitelji u procesu prilagodbe na razvod braka

TEME	PODTEME	IZJAVE SUDIONICA
Proširena obitelj kao izvor podrške u prilagodbi na razvod	Emocionalna podrška djeci i roditeljima	“Čini mi se da djeca češće doživljavaju podršku, osobito od djedova i baka.” (S6) “Neki članovi tješe svog člana i omogućavaju mu vrijeme za njegove vlastite procese i tugovanje.” (S6)
	Praktična i organizacijska pomoć	“Neki se dodatno aktiviraju u svojoj ulozi, više nego ranije, pa pomažu organizacijski i financijski.” (S6) “Pružaju podršku i infrastrukturnu i tehničku.” (S4) “Npr. možemo se dogovoriti da moj otac dovodi djecu jer sam ja mladi vozač.” (S7)
	Održavanje odnosa djece s oba roditelja	“... ili pomažu da ostanu u kontaktu s oba roditelja, npr. sudjelujući u primopredaji.” (S6) “Kroz kontinuirane i podržavajuće interakcije, članovi očeve obitelji djelovali su kao most između djece i oca.” (S6) “Zna se dogoditi da kad su roditelji jako posvađani da neka baka ili tetka ima taj kapacitet i zadržava kontakt s jednim i s drugim i bude most za razmjenu informacija između roditelja.” (S3)

	Stvaranje sigurnosti i kontinuiteta za djecu	<i>“Neki članovi proširene obitelji zadrže svoje odnose s djecom nakon razvoda...” (S6)</i> <i>“Njihova uloga bila je posebno značajna u stvaranju stabilnog i sigurnog okruženja...” (S6)</i> <i>“Premalo mi pričamo o bakama i djedovima. Oni zapravo ostaju isti da bi mogli pomoći djeci u svemu tome.” (S3)</i>
	Smanjivanje sukoba i harmonizacija odnosa	<i>“Ponekad posređuju između razvedenih te im tako olakšavaju prilagodbu jer izostaju sukobi i stresne situacije.” (S6)</i> <i>“Negdje vidim da pokušavaju nekako smiriti te strasti...” (S5)</i> <i>“Važan su resurs koji mogu biti izvor obiteljske harmonizacije.” (S7)</i> <i>“Mogu pružiti tu neku stabilnost. I mir.” (S5)</i>
Proširena obitelj kao izvor otežane prilagodbe i konflikta	Poticanje i produbljivanje sukoba	<i>“Ali pitanje na koji način podrška. Nekad ta podrška povećava konflikt.” (S1)</i> <i>“Nekad zbog emocija podršku pružaju na krivi način i prodube konflikt.” (S2)</i> <i>“Takva obitelj je vrlo kritična i zatvorena i imaju negativan utjecaj na sukob.” (S7)</i>
	Negativni komentari i pritisak na dijete	<i>“Postoje i situacije kada djeca doživljavaju pritiske...” (S6)</i> <i>“Loše govore o ponašanju drugog roditelja pa se zanemari sve ono dobro.” (S2)</i> <i>“Svojim ružnim komentarima na njega kao oca utječu i na to da dijete prestane obavljati aktivnost...” (S7)</i>

	Agresivni i kontrolirajući obrasci ponašanja	<i>“Ali oni znaju biti i zahtjevniji.” (S3)</i> <i>“Imaju manje za izgubiti pa su i nasilniji...” (S3)</i>
	Polarizacija i emocionalno povlačenje	<i>“Obitelj se najčešće, ako je polarizirala, ona se u nekom trenu umori i odustane.” (S3)</i> <i>“Mislim da se proširena obitelj prije pomiri s razvodom nego da nastavlja rat.” (S3)</i> <i>“Puno je tu nepovjerenja i nesigurnosti u podlozi.” (S4)</i>

IZJAVA O AUTORSTVU

Ja MARION TRCOL izjavljujem da sam autor/ica (vrsta rada) pod nazivom „Uloga proširene obitelji u procesu razvoda braka: perspektiva obiteljskih medijatora“.

Potpisom jamčim:

- da je predloženi rad isključivo rezultat mog vlastitog istraživačkog rada
- da su radovi i mišljenja drugih autora/ica, koje koristim, jasno navedeni i označeni u tekstu, te u popisu literature.

U Zagrebu, 8.6.2026.

Potpis autora/ice:

Marion Trcol